

KULTÚRA

ROČNÍK XI. – č. 3

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

6. FEBRUÁRA 2008

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Táto téma vyvolala v minulých týždňoch diskusiu a dovoľm si povedať, že veľmi potrebnú. Už veľakrát sme konštatovali, že pod neslovenskými a ideologickými vplyvmi bola aj odborná terminológia v našej historiografii prekrúcaná a falšovaná. Prišli k tomu nielen niektorí historici, ale aj politici, ktorí hovorili o akomsi uhorskom, potom československom národe a nechceli nám priznať našu pravdivú identitu, že sme Slováci. Prišiel odvážny politik, ktorý to povedal, a dodal, že Slováci mali aj kráľa Svätopluka. Nepovedal síce nič nové, ale ako autorita posilnil národné povedomie. V neuveriteľne krátkom čase zaznela negatívna reakcia z úst tradičných kritikov všetkého národného, či už ide

Kráľ starých Slovákov

STANISLAV MÁJEK

o novinárov, alebo smutne známych historikov zo SAV. Vyše tridsať historikov, archeológov i jazykovedcov im dalo pádnú odpoveď. Historik Dušan Kováč, aby obhájil svoje tvrdenie, zaútočil na niektorých z nich a vyčítal im, že aj oni v minulosti použili nevhodný termín. Veľkosť človeka je aj v tom, že si vie priznať prípadnú chybu a ďalej ju neopakuje. Nepoznám iný národ, ktorý by bol ochotný spochybňovať vlastné dejiny a degradovať svojich predkov na neidentifikovateľnú amorfnú masu. Ak Česi označujú svojich predkov Čechmi, neviem prečo by naši predkovia, mali byť nazývaní len všeobecne Slovanmi. Čiže aj v historických prácach možno písať o Slovákoch – starých Slovákoch – Slovenoch, o domácom jazyku slovenčine – staroslovenčine, ktorý sv. Konštantín a Metod povýšili na bohoslužobný jazyk.

Druhou otázkou bolo, či Svätopluk bol kráľom alebo kniežaťom. Knieža je dôstojný titul, ktorý dávame napríklad aj našmu vzácnemu Pribinovi, ale u Svätopluka by sme mali používať titul, akým ho označili súčasné historické pramene. Tejto otázke sa venoval aj profesor latinčiny, dnes už 92 ročný pán profesor Imrich Nemec. V článku *Posledné dni Svätopluka* (Slovenská republika, 25.3.1998) napísal: „Súdobé historické pramene ho nazývajú kráľom – po latinsky rex, jeho sídlo regia, jeho ríšu regnum. Tak je to napr. u Desericia, Pessina, Luithpranda a v iných dokumentoch. Napr.: V roku 890 kráľ Arnulf odstúpil zvrchovanosť nad Čechmi Svatoplukovi, kráľovi moravských Slovákov. (Reginonis Chronicon: Anno DCCCXC Arnulfus rex concessit Zwentibalch Marahensium Sclavorum Regi ducatum Bohemensium.)

V učebnici dejepisu Bidlo - Šusta: *Všeobecné dejiny pre vyššie triedy stredných škôl* (1921) na str. 33 sa hovorí: „Súčasná pramene historické nazývajú Svätopluka kráľom.“

V *Dejinách Československa – učebnica dejepisu pre 2. – 3. roč. gymnázia* (1970), slovenskí autori *zdegradovali* kráľa Svätopluka na akési ústredné knieža Moravanov.“

Ďalším príkladom toho, že oslovenie „kráľ“ je opodstatnené, je

Chrám Ružencovej Panny Márie v Černojej, ozdobený krížom darovaným Detvou a Podpoľaním

aj 5 zväzkové dielo všeobecne uznávaného českého historika Lubomíra E. Havlíka *Magnae Moraviae fontes historici* (Universita J. E. Purkyně, Brno 1976). V 5. zväzku napr. uvádza: „Svatopluk, vládce – král Moravanů poslal svého vyslance....(s. 166); Svatopluk, král Moravanů, vytrhl Čechy mocí z nadvlády Bavorů ...(167); Pápež Štěpán V. potvrdil Svatoplukovi, králi Slovanů a milému synu sv. Petra, přimou patronaci, ochranu a péči sv. Petra ...(s. 171).

Z toho vyplýva, že v degradovaní našich osobností, dejín, ale i národnej kultúry, by sme nemali pokračovať. Naopak, mali by sme si tieto hodnoty vážiť, rozvíjať a v tomto duchu aj vychovávať našu mládež.

Pohádajme sa, aby sme mali čo riešiť – asi to je heslo súčasnej opozície, ktorá sa ani po takom dlhom období nezmieri-la so stratou moci. Keďže nemá nijakú víziu, ako po osemročnom bačovaní obnoviť dôveru k svojim postojom, využíva starú taktiku hádzania hrachu na stenu, kým sa stena nezrúti. Rátajú so slabosťou ľudskej psychiky, ktorú mimochodom sofistikovane zneužíva reklam-ný priemysel, že aj negatívna odozva nakoniec osídli podvedomie človeka a inzerovaný výrobok si kúpi. I oni v nádeji na únavu ľudskej pozornosti a najmä na skúsenosť, že frflať je vždy ľahšie ako prísť s návrhom na riešenie, ako reklamu na zubnú pastu ponúkajú postoje, ktorým sami neveria. Už od volieb sa opozícia pokúša zneužívať nezvyčajnú potrebu predsta-

Diskutujme

TEODOR KRIŽKA

viteľov Smeru páčiť sa za každú cenu. Tlačí a tlačí na pílu, no a Smer ustupuje. Raz sa poddá požiadavkám SMK, inokedy KDH alebo SDKÚ, akoby si sám až tak celkom neveril. Akoby si vlastnú istotu a presvedčenie o správnosti svojho konania musel overovať na výraze v očiach opozície.

Ale Smer ozaj nemá dotvorené ideologické podhubie. Vznikol ako reakcia na zlyhanie weisovskej politiky SDL, ktorá predala slovenské záujmy za omilostenie komunistickej minulosti. Dostal dôveru slovenského obyvateľstva, ktoré kedysi dávno volilo kresťansko-sociálny a národný program Andreja Hlinku, keďže sa v tomto programe vyčerpá Vladimír Mečiar a SNS nevedela byť dôsledná, a to ani nie tak preto, že Robert Fico bol taký presvedčivý, ale preto, lebo Dzurindov výpredaj národného bohatstva do zahraničia za pár snímok v náručí západných politikov sa už aj napriek takmer stopercentnej podpore médií jednoducho nedal vydržať.

Smer, aby sa dostal do európskych politických štruktúr, prijal k svojmu názvu prídomek Sociálna demokracia. Odhliadnime od faktu, že sa v budúcnosti určite pokúsi tento prídomek predradiť svojmu pôvodnému názvu, a uvedomme si, aké bremeno si tým uviazal na šiju. Bez toho, aby si podobne ako Dzurinda kúpil pár fotografií v zahraničí, to jednoducho nepôjde. Lebo Socialistická internacionála, to nie je nijaká skupina dobroľubov, ale loby, ktorej konanie sa odvíja od zákulisných mocenských štruktúr rovnako ako o niečo navonok zúrivejšia loby ich oponentov. Nezabudnime na slová Zbigniewa Brzezinského počas prijímania čestného doktorátu v aule UK v Bratislave, že EÚ je protektorát Spojených štátov amerických. Ak zjednoduším, aký je rozdiel medzi republikánmi a demokratmi v USA? Aby sa dostali k moci, oprú sa o niekoľko požiadaviek konzervatívnej kresťanskej Ameriky, no vzápätí dajú bombardovať zopár krajín vo sfére záujmu svojich volebných sponzorov.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Veľakrát sa na naše médiá znáša hodne kritiky a, žiaľ, často oprávnené. Napríklad pri nedávnom 15. výročí vzniku 2. Slovenskej republiky. V niektorých ohľadoch sa im nedá nič vyčítať, veľmi správne túto udalosť približovali predovšetkým ako ľútosť za rozpadom bývalého Česko-Slovenska. Je vám ľúto za bývalým Česko-Slovenskom? – pýtali sa svojich čitateľov v nespočetných anketách. Aká zbytočná otázka! Komuže by za tým štátnym útvarem nestislo srdce?

A veru, každý rok 1. januára, teda aj ten terajší 2008 je na takúto spomienku čas ako stvorený. Nebolo to krásne, ako sa na Slovensko doplácalo, ako z historických zemí viedol smerom na východ ten slávny peňazovod? Možno to nebola až tak celkom pravda, ale v každom prípade to držalo na uzde našich nacionalistov. Dopláca sa na teba, nie si schopný samostatného života, tak čuši! Alebo keď sa o našich veciach rozhodovalo v Prahe, kde sídlili toľko múdri ľudia, vpravde Európanov, ktorí si to možno ani v plnej miere neuvedomujú, ale o čo sú európejskí ako my, Slováci! A najhoršie je, kam to všetko dospelo – k súčasnej vládnej garnitúre, ktorá je pre východnú časť bývalého Česko-Slovenska priam katastrofou. A že má podporu veľkej časti obyvateľstva? Nuž to len preto, že na jej čele stojí populista! Populuje, populuje, a podpora je tu! Aj to svedčí o úrovni našich občanov... Keby naši ľudia boli správni demokrati, už dávno by si s ním boli poradili. Čo poradili! Vôbec by mu neboli dali šancu!

Nedávno veci v jednej našej televízii pregnantne zhrnula istá docentka, známa svojimi brilantnými názormi. Hoci pracuje v oblasti štátu a práva, je to politologička par excellence. Najprv odvážne vyhlásila, že sa už nikdy viac nedá zahnať do kúta, a vždy bude hovoriť, čo si myslí. Človek by sa nazdával, že ju nikto do kúta nechce zahnať, že, naopak, so svojimi názormi má dvere do všetkých demokratických médií (a tých je u nás, chvalabohu, dr-

Nostalgia

vivá väčšina) dokorán, a tu – vraj ju chcú postaviť do kúta, dobre že nie ešte kľáčať na ostrom polienku! No ale potom prešla in medias res, rozdelenie Česko-Slovenska vnímala ako najväčšiu katastrofu vo svojom živote! A prečo? Pretože je masarykovec! Tomáš Garigue Masaryk je vrchol toho, čo v živote poznala!

A tu sa dostávame k jadrú veci, to je to, čo našim demokratickým, drvivu väčšinovým médiám chcem vyčítať! Pani docentka správne začrela hlbšie do histórie, ale predsa len nie dosť hlboko. Možno relácia bola prikrátka, možno Tomáš Garigue Masaryk ju tak nadchol, že už ten deň nevládala vysloviť nijaký ďalší brilantný názor a možno má zásadu, že každý deň len jeden brilantník? Ktovie! Nechajme však v tejto chvíli pani docentku, a spýtajme sa médií, prečo aspoň ony nezabrdli do vzdialenejšej minulosti? Veď sa priam žiadalo spomenúť, čo spomenúť – vyzdvihnúť Uhorsko! Média sa mali pýtať v anketách, či nie je ľudom ľúto za Uhorskom. Ako vnímajú rozpad tohto štát-

neho útvaru pri vzniku 2. Slovenskej republiky? Stihli sa už spamätať z toho úderu? Aj keď ho nezažili na vlastnej koži, ale z rozprávania starých a prastarých rodičov, musia vedieť o tom hodne. Veď aké by to bolo dnes krásne, Uhorsko vstúpilo do EÚ a koľko tam naraz pribudlo hviezdíček! Aj Slovensko by tam možno jednu malo, a ak nie, bolo by treba o ňu bojovať. Možno o desať, možno o sto rokov...

Ale nesnívajme. Pani docentka, ďakujem, inšpirovali ste ma, dodali ste mi odvahy. Ani ja sa už nedám zahnať do kúta, aj ja si už odtiez vždy poviem svoje. Kým ma nepozvú do televízie, vyslovím sa aspoň touto cestou. Ľúto mi je za Uhorskom, konkrétne napríklad za grófom Albertom Apponyim, za jeho zákonmi, za spoločkom FEMKE, za správnou interpretáciou Černovej, ach, kto by to všetko pospomínal! Ak som bol doteraz aj v kúte, už dosť, otvorene hovorím a poviem to aj v televízii – som apponyovec! Pri pätnástom výročí vzniku 2. Slovenskej republiky vychádzam z kúta a smelo vyhlasujem, že mi je ľúto za Uhorskom!

IGOR KŠIŇAN

Kresba: Andrej Mišanek

(Dokončenie z 1. strany)

Demokrati sú azda navonok miernejší, no v dôsledkoch možno i horší, lebo kým použijú nástroje „horúcej“ moci, usilujú sa skorumpovať vlády vyhladených krajín, na ktoré ešte predtým tzv. svetové médiá pár mesiacov vyvíjajú nátlak.

O tejto myšlienke sa dá presvedčiť napr. na stave Ruskej federácie. Za demokratov sa Rusko

pod vedením skorumpovaných jefcinovcov hlboko prepadlo do politického a hospodárskeho marazmu. A čo osudy Srbska? To bol už iba dôsledok. Dôsledok, ktorý si nedajbože budeme musieť v inovovanom variante vyskúšať aj my sami (!). Jastrabia politika Georga Busha aspoň primäla Rusko spamätať sa.

Nie som nijaký vyznávač ruskej expanzie. No bez silného Ruska je Stredná Európa len handrovou lopotou hospodársky i vojensky prisilného Západu.

Striedanie dvoch strán, ktoré sa kedysi tak veľmi páčilo Mečiarovi, je vari najdiabolskejší vynález politiky. Veď v skutočnosti ide o divadielko postáv a postavičiek, ktoré sa v zákulisí stretávajú neraz v tých istých lôžach. Stačí uviesť príklad, že ocom vojny proti Iraku nebol nik iný ako predseda IV. Socialistickej internacionály, no napriek tomu poradca republikánskeho prezidenta Busha a donedávna guvernér Svetovej banky.

Potrebuje ešte jeden príklad? Kto si spomína, že súčasný francúzsky prezident vyhral voľby na programe, ktorý vlastne takmer vykradol Národnému frontu Jeana-Marie Le Pena? Nacionálny populizmus ho nielenže priviedol

k moci, ale umožnil mu otočiť kormidlo francúzskej politiky späť do náručia USA.

Ak sa vám tento trik vidí povedomý, nemýlite sa. Skôr či neskôr po ňom siahne aj Dzurinda a Hrušovský. Proamerická politika SMK ako kopova v košiari slovenskej emancipácie je úplne jasná. Každá menšinová politika, či už politika menšinových skupín vnútri národa, či politika národnostných menšín, už do-

predu kalkuluje s podporou mocného zahraničného tútora, teda so zradou väčšinových záujmov v štáte... Tým vlastne limituje konanie väčšiny, ktorá chtiac-nechtiac musí brať na vedomie tohto protivníka za zátylkom.

Svetová politika je jednoducho taká. Ja by som dodal, že je v morálnej kríze. V politike neuspeje a dlhodobo sa neudrží nik, kto ozaj verí v morálne zákony. Veď či môže zodpovednému človeku vyhovovať agenda liberálov a sociálnych demokratov na uznanie partnerstiev rovnakého pohlavia. Ak to pánu podpredsedovi vlády neprekáža, mne áno. Žiaľ, politikom všade na svete asistuje skorumpovaná časť inteligencie, ktorá za malú výhodu poľahky zdôvodní rovnako nemorálne mlčanie ako nemorálne vytváranie filozofického zdôvodnenia napr. vojnových koncepcií. Každý, kto nemá dostatok viery v pravosť vyšších hodnôt, tomuto tlaku podľahne a prispôsobí sa. Lebo materiálny štandard súčasníka je vysoký a tých, ktorí smrteľne vážne chápú, že do neba si možno zobrať nie materiálne, no iba duchovné bohatstvo, je čajsi pomenej.

TEODOR KRIŽKA

Paradoxom záverečnej etapy slovenského emancipačného zápasu, ktorý vyvrcholil obnovením slovenskej štátnej samostatnosti dňa 1. 1. 1993 bolo, že iniciátori tohto procesu museli dokazovať jeho prirodzenosť, opodstatnenosť a nevyhnutnosť... nie pred cudzinou, ale pred vlastnými – Slovákmi. Tento paradox však patrí k našim „národným špecifikám“. Takýto neprirodzený a mnohokrát až absurdný stav historického a politického vedomia (až bezvedomia) slovenskej spoločnosti bol – a v mnohom aj dnes zostáva – následkom dlhoročnej tendenčnej odnáródňovacej kampane prostredníctvom rafinovanej a zároveň neraz až arogantnej vytrvalej propagandy, ktorá všetko, čo súviselo so slovenskou štátnosťou, buď marginalizovala ako náhodné, nevýznamné, historicky pochybné či „takzvané“ (napr. tzv. Slovenský štát), alebo spájala slovenskú štátnosť s krajne negatívnymi javmi, za ktoré „sa treba“ hanbiť a ospravedlňovať.

Tieto a mnohé ďalšie praktiky neboli však iba výlučnou agendou vládnuvých národov v našich doterajších spoločných štátoch (Maďarov v Uhorsku či Čechov v Československu), ale aj vždy ochotných slovenských kolaborantov a prísluhovačov. Medzi tých ideologicky zmátožených, ktorí – do roztrhania tela a zapredania duše – boli ochotní budovať rôzne „veľkourhorské idey, ideologický čechoslovakizmus, sovietsky režim či socialistické zriadenie...“ pritom všetko domáce – naše slovenské – vždy pohrdavo degradovali a označovali ako zastarané, prekonané, nemoderné či plebejské...

Prvé diskusie a polemiky hneď na začiatku procesu ideologického a politic-

VILIAM HORNÁČEK

Ako to bolo...

K 15. výročiu obnovenia slovenskej štátnej samostatnosti

kého uvoľňovania sa niesli v duchu hľadania postojov k vlastným dejinám, čo všetky okolité národy mali už dávno za sebou. Mimoriadne deformovaný bol vzťah Slovákov – najmä inteligencie, lebo tá bola odnáródňovaciemu tlaku vystavená najdlhšie – k prvej Slovenskej republike, ktorá sa stala vo vedomí prevažnej väčšiny Slovákov synonymom zla, zločinnosti a takmer príčinou všetkých zvrhlostí napáchaných za 2. svetovej vojny, za čo by sme „sa mali“ donekonečna každému ospravedlňovať, ale aj naveky hanbiť a vrátiť ešte aj to, čo nám bolo evidentne ukradnuté...

Tento stav deformovanosti a deorientovanosti vo vlastných dejinách sťažovala ešte aj rozsiahla – takmer globálna – mediálna ohováračská kampaň voči Slovensku a Slovákom, keď sa rozhodli obnoviť svoju štátnu samostatnosť. Táto kampaň – vedená často z č-s zastupiteľských úradov (čiže aj za naše slovenské peniaze) – zrážala na kolénaj tak už dosť chabé slovenské národné sebavedomie u mnohých. Kým voči snahám iných národov emancipovať sa prejavovalo všeobecné celosvetové pochopenie, ba často aj výrazná podpora, štátnosť slovenského národa nepodporovala žiadna z veľmocí ani naši blízki či vzdialení susedia. Tento stav bol živnou pôdou pre všetkých domácich zbabelcov, kukikov a tých, ktorí si zvykli na „sluhovský bla-

hobyť“ a stali sa tak hlavnou prekážkou v našom emancipačnom zápase. Nečudo, veď kto žil celý život v servilnom predklone a minimalizoval svoje nároky na spokojnosť so zvyškami z pánovho stola, ten sa len ťažko naučí na rovný postoj a akékoľvek slobodné myslenie ho priam bolí. Ten, kto žil roky v tme, sa ťažko prispôsobuje svetlu. Také bolo – a z veľkej časti aj dodnes je – naše národné historické dedičstvo, presnejšie povedané „jeho najtrpkéjšia časť“.

Najmä Slováci, ktorí k nám prichádzali zo slobodnejšieho sveta, kde sú pojmy ako sloboda, nezávislosť, suverénita... prirodzenou súčasťou života, kde národy majú svoje štáty stáročia a kde chápú svoje dejiny ako kontinuitu dobrých a šťastných, ale aj horších či zlých období a často aj skutočne hanebných skutkov, kde sa nevzdávajú, ba ani sa len nehanbia za svoju napríklad kolonialistickú minulosť či vojnovú agresivitu... nuž práve títo Slováci prichádzajúci k nám zo zahraničia sa nevedeli vynačovať, že my sa bojíme vlastných základných práv. Napríklad sebaurčovacího práva národov, ktoré garantuje Charta OSN – a sústavne sa pred každým rozhodnutím pýtame: „A čo na to povedia naši susedia? Čo na to povie zahraničie?“ V tejto súvislosti treba jasne povedať, že to boli práve Slováci žijúci v zahraničí, ktorí držali zástavu slovenskej

štátnej samostatnosti v rukách najpevnejšie. A nielen v rukách, túžba po slobode tryskala prirodzene z ich srdca a ich hlbokého presvedčenia. Ich oheň zapálil aj nás. Vďaka im za to!

Je pochopiteľné, že za takejto situácie prichádzalo k častým (a zákonným) nedorozumeniam či dokonca sporom medzi nami. Bolo to prirodzené, veď sme vysielali na rôznych frekvenciách a náš hodnotový systém bol natoľko rozdielny, že nemohol byť kompatibilný, aby sme sa mohli dohodnúť na spoločnom riešení.

My sme museli bojovať s „armádou“, akú sme mali k dispozícii. Národ ani jeho vedomie predsa vymeniť nemôžeme. Veliteľ musí prispôbiť svoju taktiku a stratégiu k mentalite a charakteru svojho vojska. Ako sa ukázalo – nie sme ani Srbi, ani Chorváti, ani Gruzínci, ani Estónci... Naskakovali sme do rozbehnutého vlaku emancipácie európskych národov takmer ako poslední. Overili sme si však, že sme sa rozhodli správne a naša „slovenská cesta“ – cesta pokojného, kultúrneho, ústavného... ale dôrazného a neústupného zabezpečenia a presadenia našich národných práv je tá jediná správna, pre nás jediná možná cesta!

Prostredie vlastného samostatného štátu sa – všade na svete – považuje za optimálne na rozvoj všetkých pozitív-

ných vlastností a schopností národa. Deň nezávislosti je – všade na svete – najvýznamnejším a najuctievanejším štátnym sviatkom.

Keď sme na začiatku zisťovali (vedení vtedajšou, u nás Slovákov vedome pestovanou politickou naivitou), či sme zapísaní v „zozname národov OSN“, zistili sme, že taký zoznam vôbec neexistuje. A už vôbec nie v OSN, ktorá vôbec nie je „organizáciou spojených národov“, ale je „organizáciou spojených štátov“. Teda – za národ je uznávané iba to spoločenstvo, ktoré má vlastný štát.

Od čias tejto našej „politickéj naivty“ sme značne pokročili a pri 15. výročí obnovenia slovenskej štátnej samostatnosti môžeme zodpovedne konštatovať dve základné skutočnosti.

Po prvé – a s hrdosťou! – to, že sme až prekvapujúco dobre zvládli vyhlásenie, vytvorenie a aj medzinárodné etablovanie nášho obnoveného samostatného slovenského štátu – druhej Slovenskej republiky.

Po druhé, musíme prekonať a odstrániť mnohé závažné prekážky nášho ďalšieho úspešného rozvoja pri zabezpečovaní našej národnostnej budúcnosti. Hlavnou prekážkou nášho napredovania sú naše vlastné nedostatky, negatívne stereotypy, nedostatočné sebavedomie... Ako dnes už znova nezastupiteľní tvorcovia vlastného osudu a kultúry sa musíme predovšetkým naučiť – byť slobodnými. Je to krásna úloha a dáva nám vznešené perspektívy. A my to určite dokážeme!

Zürich 19. 1. 2008

Príhovor prednesený pri prijínaní Zlatého pera udeleného Zdužením Slovákov vo Švajčiarsku

Kultúra č. 1/2008 priniesla článok s názvom „Lisabonská zmluva a zápas o spoločné európske hodnoty a kultúru“, ktorého autorom je Prof. Jozef Mihalik. Pána profesora si nesmierne vážim (najmä kvôli jeho národovectvu), preto ma jeho postoj k tomuto dokumentu, ktorý hraničí takmer s jeho zvelebovaním, veľmi prekvapil. Som totiž presvedčený, že v prípade Lisabonskej zmluvy (ďalej len „zmluva“) nielenže niet čo zvelebovať, ale ani len tešiť sa z toho, že zmluva bude napokon, s najväčšou pravdepodobnosťou, skôr či neskôr ratifikovaná všetkými členskými štátmi EÚ. Prečo toľká skepsa? Uvediem niekoľko príkladov:

Hneď v úvode autor píše, že zmluva má „zjednotiť život a rozvíjať reformy Únie“. To je síce pravda, ktorá však má, tak ako každá minca, aj svoj rub. Napríklad, máme dôvod tešiť sa z toho, že jednou z prvých reforiem môže byť aj reforma v oblasti ľudských práv, ktorá obsahuje aj právo homosexuálov na manželský zväzok? Myslím si, že aj pán profesor by bol proti. A prispieje vôbec takáto úprava k „silnej európskej politickej identite“? Veľmi pochybujem.

Pravdaže, „konštruktívni unionisti“ (podľa p. profesora) majú v pláne aj iné „reformy“, no doterajší trend pôsobenia hlavných „hráčov“ EÚ nabáda k ostražitosťi, aby medzi nimi neboli ďalšie, ktoré by boli nášmu národu len veľmi ťažko stráviteľné. Ako správne p. profesor uvádza, odvíjame svoje hodnoty od kresťanského cyrilo-metodského duchovného dedičstva a ak by iba vyššie uvedený prípad mal byť pravdivý, nevidím žiaden dôvod písať „ódy na radosť“ kvôli tomu, že obrazne (aj fakticky) „Európu obchádza strašidlo s názvom Lisabonská zmluva“. To značí, že nie je ani najmenší dôvod tešiť sa z toho, že Slovensko bude (zrejme) prvou krajinou, ktorá túto zmluvu ratifikuje, pretože sa tak má stať už počas januárového zasadnutia NR SR.

Okrem tohto faktu ma podnes iritujú výroky niektorých našich ústavných činiteľov, ktoré odznali ešte pred schválením pôvodnej „Európskej ústavy“ na adresu nás, „obyčajných ľudí“. Vyjadrili sa, že zmluvu by (podľa ich pochopu) „obyčajní ľudia“ aj tak nepochopili, a preto je zbytočné zaťažovať ich do diskusie o nej. V tomto zmysle je zvláštne, že ratifikáciu zmluvy podporuje výrazná parlamentná väčšina, s výnimkou (ktovie či všetkých) poslancov za KDĽ, avšak, vrátane všetkých poslancov SMK. Takáto situácia je v slovenskom parlamente skutočne výnimočná a teda je hodná hlbšej analýzy. (Len aby nebolo neskoro.)

Pokiaľ ide o už spomínané „zjednotenie života“ (poznamenávam, byrokratov) a „rozvíjanie reforiem“, má sa to dosiahnuť zmenou hlasovacej procedúry v orgánoch EÚ. Na prijatie všeobecne záväzného predpisu EÚ už nebude potrebný súhlas všetkých členov ale, po novom, bude postačovať súhlas väčšiny. Je nad slnko jasnejšie, že táto zmena je v neprospech tzv. malých členských štátov EÚ, teda aj Slovenska. Nuž, neviem, či je

namieste posmievat' sa Česku, Poľsku a dokonca aj Veľkej Británii za to, že sa im, napríklad, aj takéto zmeny súčasného stavu nepáčia a častovať ich za to prezývками „puďlík, chameleón, či káčer“.

V zmluve sú aj iné „nášľapné míny“, preto obozretný postoj k nej nie je v Európe výnimočný a ojedinelý. Nie sú to iba „chameleón a káčer“, ktorí majú pochybnosti o tom, či „zmluva“ trasuje správnu cestu do budúcnosti Európy a či skutočne sfunkční a posilní EÚ. V niektorých členských štátoch sa preto príprava jej ratifikácie presadzuje pomocou zahmlievania istých jej ustanovení, ba aj potlačovaním a obchádzaním demokratických (ústavných) inštrumentov. Napríklad, v štátoch kde je ratifikácia takéhoto dokumentu výslovne podmienená úspešným referendom, sa chce tento spôsob jej ratifikácie obísť, aby sa predišlo jej prípadnému neschváleniu a tak sa o zmluve má hlasovať

Prínos Lisabonskej zmluvy?

iba v parlamente. Má sa tak stať napr. vo Francúzsku, kde pôvodná zmluva a či ústava EÚ nebola v referende schválená. Vo verejnosti je aj dnes, proti tejto „modifikovanej zmluve“, veľká averzia. Významné osobnosti Francúzska tu dokonca ustanovili „Národný výbor za referendum“, ktorý chce dosiahnuť, aby sa o prijatí zmluvy rozhodovalo opäť v referende. Tento „Výbor“ prezidentom nešetří ani novozvoleného koncedenta Sarkozyho kvôli jeho podpisu zmluvy v Lisabone (údajne tak prekročil svoje kompetencie) a jeho snahe stoj čo stoj ju ratifikovať iba hlasovaním v Národnom zhromaždení Francúzskej republiky. Ústami Anne-Marie Le Pourhiet, profesorky ústavného práva, ho dokonca obvinili, že tak pripravuje „veľkú zradu, a úder štátu“. Tieto výroky odznali z jej úst na verejnom zhromaždení, ktoré sa uskutočnilo dňa 2. decembra 2007 v Dome chémie v Paríži. Prečo?

Podľa Anne-Marie Le Pourhiet Francúzom na zmluve prekáža napríklad „Ustanovenie prezidenta Únie na dva roky, zahraničná politika a jej minister za maskovaný odteraz za „vyšokého predstaviteľa“, Listina základných ľudských práv tak vzdialená duchu Deklarácie o ľudských a občianskych právach z r. 1789 a predovšetkým, bezprecedentný rozsah pravidla o kvalifikovanej väčšine, ktoré vedie k zrušeniu „pilierov“ (suverénneho štátu). Prenos zvrchovanosti je kolosálny“, tvrdí Anne-Marie Le Pourhiet. A na otázku, či teda nebol projekt ústavnej zmluvy EÚ oproti pôvodnej verzii vylepšený, či sa nevynechali z Európskej ústavy tie ustanovenia, ktoré boli predmetom protestov Francúzov, odpovedá: Samozrejme, že nie. Dali preč iba slová „ústava“ a „zákon“, tak ako aj symboly (zástavu a hymnu). No toto nie je nič zmierňujúce, toto iba ukazuje, že eurokrati pochopili antifederalistickú motiváciu obyvateľov Francúzska, no všetko ostatné, čo bolo v zmluve, sa nachádza aj v jej v novom texte.

Čo dodať k tvrdeniam Anne-Marie Le Pourhiet? Vari to, čo vnímajú Francú-

zi ako „veľkú zradu alebo úder štátu“, je iba drobnosť, nedorozumenie, nad ktorým sa netreba zamýšľať? Alebo my Slováci ideme ratifikovať inú zmluvu?

Pán Prof. Mihalik vo svojom článku píše o spoločnej európskej kultúre a spoločných európskych hodnotách ako o čomsi, čo reálne jestvuje, aby vzápätí toto svoje tvrdenie sám (a správne) relativizoval výrok: „...bude veľmi náročné definovať a najmä kodifikovať napríklad zoznam spoločných európskych hodnôt.“ (1) Nuž, ak bude zmluva ratifikovaná členskými štátmi Únie, veru nebude. Rozhodne väčšina a veľmi pochybujem, že skutočne kvalifikovaná. Tak ako väčšina (?) rozhodla, že nie je prípustné odvolávať sa v zmluve, resp. predtým v Európskej ústave, na Boha a kresťanské korene Európy, pretože by to vraj mohlo niektorých Európanov urážať. Takže, čo urobíme s našim cyrilo-metodským duchovným dedičstvom? Budeme sa môcť k nemu hlásiť aspoň tak ako dosiaľ v preambule našej ústavy a aspoň u nás doma, na Slovensku?

Občania únie, ako píše pán profesor – a je to pravda- „požívajú rovnaké práva a podliehajú povinnostiam ustanoveným reformnou zmluvou Únie“. Čo sa stane, ak nejakú skupinku (či menšinu) takýchto plnoprávných občanov Únie, ktorí sa u nás v budúcnosti „slobodne“ usadia – budú mať na to právo - začne iritovať naše „duchovné dedičstvo“? Náznaky tu už boli, už boli takí, čo chceli meniť preambulu Ústavy SR. Čo potom, ako to budeme riešiť? Vystúpime z Únie? Aj keď je o tom ustanovenie v zmluve, bude to asi sotva možné. Čo teda urobíme, vzdáme sa Boha, našich kresťanských koreňov, našej histórie, ktorú iba začíname veľmi nesmelou a za pokriku a posmechu sorosovských „intelektuálov“ odkrývať? To je otázka.

Ešte veľa iných otázok sa natíska pri uvažovaní o Lisabonskej zmluve a budúcnosti nášho kontinentu. Napríklad, či stojí za chválu to, že „Slovensko a 15 ďalších štátov ešte podpísalo aj dodatok k zmluve, v ktorom sa priznáva k symbolom únie – vlajke, hymne...“, Čo nám táto „iniciatíva“, p. profesorom tak oceňovaná, prinesie dnes a čo v budúcnosti? Aký mala zmysel a aký bude mať dosah? Rozumiem tomu, že nechceme nahradiť našu vlajku iným hymnu, ale nie je to prvý krok k „alternatíve“? Bolo to teda dobré rozhodnutie?

Viem, Lisabonská zmluva je dnes už prakticky politickou realitou. Je zrejme, že napokon bude ratifikovaná všetkými štátmi EÚ a nebolo by dobré, aby Slovensko bolo výnimkou. Nemusíme byť však prví pri zbavovaní sa svojej iba nedávno nadobudnutej zvrchovanosti. Je to nie úctyhodné, ale trápne. (Naznačil nám to aj V. Klaus) Je nás sotva 5, a nie 100 miliónov a za prvenstvo v cieľi sa žiadna cena neudeľuje, ani lízadlo. No najmä, som presvedčený o tom, že národ nie je o dôsledkoch zmluvy na náš každodenný život dostatočne informovaný a teda ani pripravený ju v každodennom živote a svojich rozhodnutiach akceptovať. Som presvedčený, že „zvelebujúce články“ spoločnej Európe skôr škodia ako pomáhajú a z tohto hľadiska je treba oveľa podrobnejšie informovať nielen o pozitívach zmluvy, ktorých v nej je pre malé štáty ako šafranu, ale najmä o jej negatívach, ktoré každá, aj tá „najvyváženejšia“ medzinárodná, multilaterálna zmluva má.

POZNÁMKA:

1/ V poslednom odseku článku Prof. Mihalik opäť tvrdí: „Nebolo by správne narušiť doterajšiu...spočívajúcu na spoločných európskych hodnotách...“. Tak ako je to teda, dohodli sme sa už a či nie na spoločných európskych hodnotách? (Neviem o tom). Ak áno, je medzi nimi, napríklad aj kresťanská viera, mohamedánstvo (Španielsko, Turecko, ak sa stane členom EÚ) alebo neverectvo? A či ide len o materiálne hodnoty vyjadrené spoločnou menou? To by veru veľkú stabilitu Európe nezaručovalo.

STANISLAV HVOZDÍK

Schengen a väzba človeka na miesto

Malo by sa správne napísať schengenská hranica, pretože slovo hranica akoby sa strácalo. Ale je to hranica, toho času deliaca Európu na Západ a Východ. Niektorí si povedia, konečne. Pozadím sú obavy, záporné skúsenosti, ale aj predsudky. Za všetky pripomeniem aspoň jednu. Spomenul som si na ňu na svojej ceste pešo, v zime koncom minulého roku zo Sulína, pohraničnej obce nad riekou Poprad. Putoval som pomedzi zasnežené hory cez osady Závodie, Medzibrodie, Káče do Mníšku nad Popradom popri zamrzutej rieke. Cestou cez Medzibrodie som si spomenul na ten príbeh. Rozprával mi ho starší človek z Medzibrodia.

Bolo to po vojne, keď Sovietsi lákali našich ľudí na Ukrajinu, do raja. Aj jeho otec zbalil všetko na vozy a chystal sa pripojiť k sedliakom, ktorí putovali poľskou stranou. Ale kým vyrázil, išiel sa pozrieť k ceste, kadiaľ práve hnali dobytok na Ukrajinu. Keď videl kopytá kráv a koní zošľapané až na kosť, pochopil, ku akým gazdom by išiel a v poslednej chvíli zmenil rozhodnutie. To, čo rozhodlo, bola svedomosť človeka. Aj toho gazdu z pohraničia zachránila jeho svedomosť, ktorá by nemohla byť, ak by sa neopierala o svedomie. Uvedomil si, že by musel prekročiť hranicu, za ktorú nikdy nechcel ísť. Za ktorou bola nesvedomosť.

Svedomie a skúsenosť s ním, teda svedomosť, by mala byť základom všetkých hraníc, aj Schengenskej hranice. Veď to sú prvé hranice v nás, medzi dobrom a zlom. Schengen potom nemôže byť hranicou medzi „dobrou“ západnou Európou a „zlou“ východnou Európou. Svedomie ako hranica v nás má svoje funkcie tak na západe ako aj na východe. Napriek tejto iste nie osamelej a aj novšími skúsenosťami potvrdzovanej realite, možno súhlasiť s Vygotským, že vývoj človeka znamená aj prijímanie úloh, ktoré tak trochu presahujú jeho skúsenosti, poznatky. Myslím, že to platí aj pre spoločenský vývoj. Dôležité je, aby v pásme najbližšieho vývoja človeka a v pásme možnosti najbližšieho vývoja spoločnosti boli zrelé osobnosti, osobnosti kultúry, vedy, menia, politiky. Veď slovenská republika vznikla z pozitívnych pohnútok, nie ako negácia niečoho, ako skutok oportunistický k niečomu, lebo aj v tom duchu vznikajú štáty. Už tu sa kladie koncept toho ako sa bude chápať hranica. Bez nárokov na cudzie územie.

Svedomie ako hranica by mala pomôcť porozumieť aj tomu, že komunizmu možno prirovnáť k jadrovému odpadu, s ktorým sa zle naložilo. Kapitalizmus v čase, keď komunizmus vznikal na západe, ktorý ho neprijal, produkoval javy, na ktoré poukazovali Encykliky, ako napríklad Rerum novarum. Tento odpad sa dostal do Ruska. Čo nasledovalo, vieme.

Tá úloha, ktorá je nová a presahuje naše skúsenosti, sa týka najmä strednej Európy. Stredná Európa má pred sebou úlohu. Pomôcť, aby západná „akcia“ a východná „kontemplácia“ sa objavili ako súčasť jedného funkčného celku. To by znamenalo zjednotenú Európu. Myslím, že Rusko v tom nie je v úlohe topiaceho sa, ktorého

treba zachraňovať aj proti jeho vôli. Mnohí by to tak chceli vidieť.

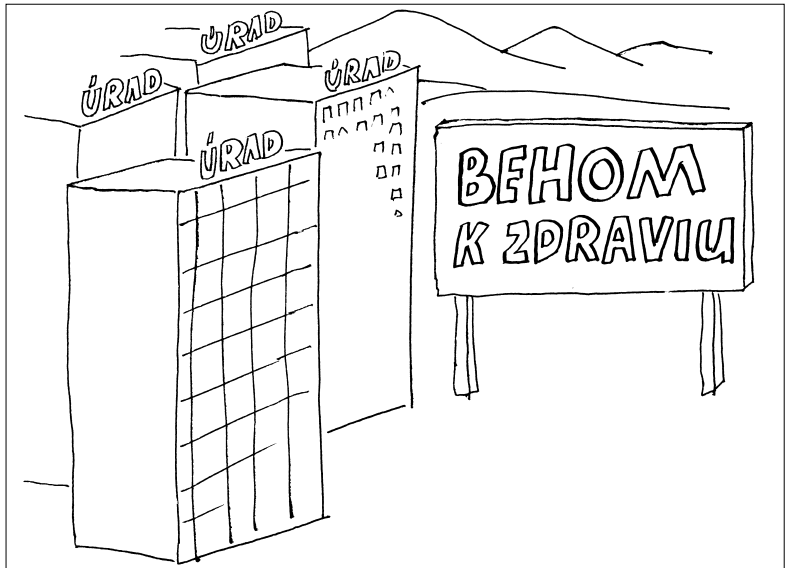
To zjednocovanie západnej „akcie“ a východnej „kontemplácie“, zdá sa, že začalo v Rusku tým, že Rusko rozvíja svoje vlastné kapacity pre „akciu“ a nepotláča pritom svoje kapacity pre „kontempláciu“. Potrebuje na to pokoj. Očakávalo by sa, že aj západ by mal okrem svojich kapacít pre „akcie“ nepotláčať svoje kapacity pre kontempláciu. Sú tu vzory z minulosti, vzor povojnových politikov typu Schumana, De Gaspariho, Adenauera, ktorí začali uskutočňovať myšlienku európskeho spoločenstva, ale aj ďalších ľudí, ktorí rozvíjali v sebe kontempláciu, a preto aj ich akcie boli životodarné.

Nazdávam sa, že v súčasnosti západ potláča svoje kapacity po kontemplácii, aj keď zvyšujúci sa záujem ľudí o spiritualitu je signálom, že kontemplatívne by chcelo byť na vzostupe. Západ smerujúci ku kontemplácii by mal byť plný ľudí, konverzií a obrátení. Civilizácia sa spája skôr z psychologickým a kultúra s duchovným v človeku. Zmeny a trendy, o ktoré západný človek usiluje, reflektujú psychologickú rovinu, civilizačnú rovinu a duchovná rovina ostáva na okraji. Kontemplácia, to je presah do duchovna a cez neho ovplyvňovanie aj psychologického. Je to vývoj nielen psychologický, ale aj vývoj spirituálny. Pre západ zatiaľ stále platí to Patočkové z jeho knihy s príznačným názvom „Európa a doba poeurópska“, kde prichádza k záveru, že je tu stále iba ochota nahliadať do „vopred daných zákonov prírody a spoločnosti“. Iba technologickými vľhľadmi.

Politické spektrá stredoeurópskych krajín, či stredofavé, alebo stredopravé, skôr či neskôr musia objaviť túto úlohu. Krajiny strednej Európy svojimi politickými reprezentáciami, aj Slovensko, mnohokrát preukázali, že sa vedľa zaradiť do súpravy projektov západnej politiky. Ale je tu aj skúsenosť, že západné politické projektovanie ich občas predradí pred lokomotívu ako nárazníkové vagóny. Ako to bolo napríklad v Mníchove a pred druhou svetovou vojnou. Alebo aj ponechanie stredoeurópskych krajín za železnou oponou, myslím, nebolo náhodné. Jednoducho západná lokomotíva sa odpojila od nárazníkových vagónov a cúvla do bezpečnej vzdialenosti. Za železnou oponou boli tieto krajiny ako prvky s kapacitami pre nesúhlas s komunizmom ponechané na pomoc Božiu, ktorá nakoniec prišla. Ale to k Bohu zaväzuje.

Väzba človeka na miesto má svoj základ v jeho osobnostnej štruktúre, potrebe, niekam prináležať, ktorú objavili a potvrdili aj mnohé psychologické teórie. Z toho vyplýva aj úloha usilovať sa, aby miesto, ku ktorému má väzbu mnoho ľudí, sa nestalo miestom politických manipulácií, ale aby jasne deklarovalo svoju ľudskú hodnotu aj v procesoch globalizácie.

Globalizácia, to nie je iba technologický proces. Je to proces globálny, ktorý obsahuje aj proces univerzality, ktorá je objavovaná ako charakteristika stálosti uprostred dynamiky premen. V tomto zmysle je globálnym problémom aj prepojenie akcie a kon-

Kresba: Andrej Mišanek

JOZEF HLUŠEK

templácie v krajinách západu a východu. Zvyšujúci sa záujem o spiritualitu u západného človeka by mohlo byť náznakom toho.

Revitalizácia Ruska po ranách komunizmu nemôže byť na inej báze ako na báze zlepšujúcich sa kapacít pre akciu. Práve stredoeurópske krajiny majú dôležitú úlohu napomáhať tieto procesy na obidvoch stranách. A rozvíjať ich aj u seba. Je to v ich vlastnom záujme. Kresťanstvo je významným faktorom tohto procesu.

Pokusy intervenovať do Ruska vývozom západných kapacít pre akciu ako náhradu prirodzeného rastu tejto kapacity z ruských zdrojov môže byť škodlivé. V histórii západ viackrát v tomto smere Rusko poškodil.

Zdá sa mi, že zjednotenie Európy ako zjednotenie akcie a kontemplácie začne tak, že Rusko bude dotvárať svoje kapacity pre akciu a nepotláčať kapacity pre kontempláciu. Takto vytvorí predpoklady, aby neohrozovalo iracionalitou, „besmi“ ako dôsledkom jednostrannosti intuície, ktorá môže skončiť ako iracionalita.

Podobne ako západ bez kontemplácie končí v panracionalizme, v rozpade sveta prežívaného, dôsledkom čoho boli dve totality komunizmu a fašizmu, ako na to poukázal napríklad Habermans. Západ uviaznutý v svojich kapacitách orientovaných po akcii, zdá sa, stále len zdôrazňuje technológiu a technologické vŕhady.

Procesy akcie a kontemplácie majú svoj psychologický základ. Na isté súvislosti tohto psychologického základu môžeme usúdiť z Jungovej koncepcie poznávacích štýlov, ktoré majú v sebe zahrnuté u každého človeka tak predpoklady pre akciu, racionalitu, vecnosť, postihovanie informácií z prostredia, ktoré sa spájajú s faktami, vecnosťou, konkrétnosťou, empirickosťou, ako aj funkcie, ktoré vnímajú informácie okolo intuície, tušeného,

prežívaného. Okrem týchto funkcií, ktorými sme vybavení pre poznávanie tak sveta vonkajšieho ako aj sveta vnútorného, máme v svojich postojoch kapacity pre extroverziu a introverziu. Ak je jedna zložka dominantná, druhá je dostupná ako pomocná. Môžeme azda povedať, že tak ako západ má tendenciu byť pohltený svetom prostredia, vecí, vonkajších javov a produkovať akcie založené najmä na technologických vŕhadoch. Potvrdzovať svoj silový status. Tak Rusko má tendenciu byť pohltené svojim vnútrom, zanedbávajú organizačné, vecné, procesové úlohy. Tak ako západ občas pripomína extroverta, ktorého pohltil vonkajší svet a je arogantný, mocenský, exploatujúci, tak Rusko má tendenciu prepadať sa do iracionality. Musí si vytvárať svoju vlastnú racionalitu, zmysel pre akciu. Ruské tendencie deficitov ku komplexnej racionalite môžeme dobre poznávať cez Dostojevského.

Napríklad v románe Poníženi a urazení, ale aj v iných, sú významné situácie, kedy hrdina do poslednej chvíle považuje opatrnosť za niečo, čím by mohol uraziť toho druhého vo vzťahu. Hrdina si žije svoj fiktívny svet vo fiktívnom vzťahu s fikciou človeka. Ako by hrdina nechcel pripustiť možnosť utrpenia s daným človekom do poslednej chvíle. Ale za tým môže byť aj skrytá snaha poprieť zlo. Do poslednej chvíle ho nebrať na vedomie. Vyhovárať si a popierať pozorované signály zla. Dalo by sa povedať aj opačne, do poslednej chvíle veriť v dobro druhého, ktorým by toleroval túto naivitu. Ale aj identifikácia zla má v tejto mentalite riziko iracionálnych prvkov. Ak sa už nedá zlo poprieť, potom nastupujú „besi“. Prudké odreagovanie tohto nadsadeného očakávania na iných. Málo sa rozlišuje vinný či nevinný, ak padne do rany. Aj západ má svoje popieranie utrpenia a tým aj zla. Ale ináč.

Popretím kapacít k personálnosti a delegovanie kritérií na evolučný proces a technologické vŕhady. Budovaním racionality systémov, ktoré dokážu riešiť mnohé problémy civilizácie. Základná otázka človeku je potom tá, ako môže byť človek užitočný. Zmysel je videný vo vonkajškovom.

Komunizmus ako produkt západného panracionalizmu naviac ničil možnosti Ruska vyvinúť si vlastné zdroje pre akciu. Provokoval „besy“. Rusko sa javilo v pozícii nebezpečenstva, ktoré ohrozovalo. Ale aj ďalšia podoba panracionalizmu, fašizmus, prekročil Ruské hranice. O to viac je potrebné v súčasnosti analyzovať globalizačné procesy, a to nielen z hľadiska ich dynamiky, ale aj z hľadiska toho, čo je v nich univerzálne, stále, čo súvisí s hodnotami.

Najsamprv treba povedať, že občan, človek, ktorý je súčasník týchto procesov, hoci je dosť manipulovateľný, jeho duševno je ten priestor, kde sa odohrávajú rozhodujúce rozhodnutia. A to nie len s ohľadom na sociálne, či socializačné aspekty týchto rozhodnutí, ale s ohľadom na jeho osobnú personálnosť. Väzba človeka na miesto, domov sa spája tak s personálnosťou ako aj so socializáciou. Ak upadá personálny rozmer, v spoločnosti slabnú aj sociálne útvary ako rodina, vzťahy medzi ľuďmi. Silnejú inštitúty neosobnej alebo menej osobnej povahy. Napríklad politika s jej mocenským aparátom. Potláča sa to, čo M. Lobkowitz vo svojej knihe Duša Európy nazýva pred politickou sférou, v ktorej sa rozhoduje o morálke. Preto je to kontemplatívne v človeku popri racionálnom také dôležité. A preto sa v človeku ozýva.

Politika je rozpracovávaná ako skôr socializačný proces a veľmi ťažko sa v ňom reflektujú práve personalizačné aspekty, čo súvisí s prastarým problémom „akcie“ a jej vzťahu ku „kontemplácii“. V politike je málo

osobností, ktoré by boli aj kontemplatívne. Preto politika má silné znaky prehliadať potrebu človeka mať väzbu na miesto, mať domov. Väzba človeka na miesto má aj tento rozmer. Kontemplatívny.

Keď som prechádzal malými obcami Sulín, Závodie, Medzibrodie, Káče, tak som si spomenul La Sallete, jedno z miest, ktoré podobne ako Lurdy či Fatima alebo u nás Levoča možno považovať za centrá kresťanský chápanej kontemplatívnosti. Zaiste sú tu aj iné tradície, napríklad benediktíni s ich „modli sa a pracuj“ sú príkladom snáh o zjednotenie akcie a kontemplácie. Nad La Sallete je dvojtisícový vrch. Vystúpili sme na horu a odtiaľ v hĺbke sme videli malé francúzske osady. Opýtal som sa, z čoho žijú. Dostávajú peniaze od vlády za to, že udržiajú obývané tieto miesta hlboko v horách. Myslím si, že aj na Slovensku sú obce alebo osady, ktoré ľudia neopustili. Kraj sa nestal neobývaný. Napríklad aj obce pri hraničnej rieke Poprad, ktorá mimochodom každý rok uberá z nášho brehu a posúva sa k ceste, ba na jednom mieste už podmyva cestu.

Ak by sme mali spriemerniť príjem týchto ľudí na jedného, zistili by sme, z akých malých peňazí vyžijú. Naviac mnohé z týchto malých obcí sú v chránenej prírodnej rezervácii. Napríklad známy Červený kláštor. Maľoval som tam raz Pieniny, keď som zbádal človeka, ako ťahá nejaké drevo od rieky. Vraj na zimu. Vraj má aj horu po dedovi, ale nemôže v nej hospodáriť, pretože je to chránená oblasť. Drevo na zimu si vozia zďaleka. Myslím, že je namieste, aby títo ľudia, ktorí vytvárajú dôležitú väzbu na miesto tak ako tí pod horou vo Francúzku dostávali rekompenzáciu za znevýhodnenie. Osady Závodie, Medzibrodie a Káče by iste do tejto kategórie patrili. Ľudia tu udržiujú potrebné väzby človeka na miesto. Neberú sa do úvahy

znevýhodnenia, ktoré rušia pravidlo rovnosti šancí aj tam, kde je chránená príroda a nemôžu v nej hospodáriť. Aj to je o hraniciach a o svedomí.

Väzba človeka na miesto je problém, ktorý súvisí s univerzalizmom, teda s niečím, čo predstavuje nejakú stálosť v premenlivosti, dynamike aj procesov globalizácie. Problém väzby človeka na miesto do našej odbornej literatúry priniesla E. Naništová. Uvádza, že pre objasnenie tejto problematiky sú dôležité vzájomné súvislosti medzi väzbou na miesto a environmentálnymi, dispozičnými štruktúrami osobnosti. Význam miesta pre osobnosť osobnosť dotvára, ale aj miesto, ku ktorému si človek vytvorí vzťah, je ním dotvárané významami, ktoré rozpoznávame ako hodnoty geografickej polohy, kultúrnych prejavov, religijných významov spojených s miestom. Vo všeobecnosti sa v psychologických teóriách okolo problematiky väzby človeka na miesto uznáva, že väzba na miesto zahŕňa hlbokú skúsenosť s miestom, s procesmi komunikácie, ktoré vyjadrujú miesto, napríklad religiozity, koncept politických súvislostí, filozofických, architektonických. Nakoniec je to koncept účelu miesta.

Človek má potrebu niekam prináležať. Človek si tvorí domov. Domov ohraničuje, ale aj otvára, tak ako sú pre rodinu dôležité dva procesy, kohezivita, spolupatričnosti, jednoty, identity, ale aj proces flexibility, ktorou sa riešpektujú vývinové zmeny. Personalistický prístup k Schengenu znamená rešpekt práve pre tú kohezivitu, ale aj flexibilitu. Potom Schengen bude ohraničovať, kde sa o personalizáciu usilujú, ale bude citlivý aj na snahy o personalizáciu mimo neho. Nebude uzatvárať, ale rozlišovať. Nebude nútiť k umelej jednote jedného „európskeho národa“, ale bude flexibilný k národným rozvojom. K potrebe človeka utvárať si väzbu na miesto.

FRANTIŠEK VNUK

Výpoveď hodnoverného svedka

Do rúk slovenského čitateľa sa dostáva mimoriadne cenné dielo *Pamäti svedka storočia* (Lúč, Bratislava 2006). Sú to prepisy rozhovorov, ktoré viedol prof. Ladislav Hanus v rokoch 1978-1983. V nich vyrozprával nielen svoje osobné zážitky, ale podal aj prenikavú analýzu doby, v ktorej žil a charakteristiky osôb, s ktorými sa stretol. V slovenskej literatúre nemáme autobiografiu, v ktorej by autor tak prísne kriticky písal o sebe, o prostredí, v ktorom sa pohyboval a o ľuďoch, s ktorými prišiel do styku. Prof. Hanus ozaj intenzívne prežíval naše pohnuté 20. storočie. Ľudia a udalosti vyhodnocoval z hľadiska vzdelaného, informovaného a rozhladeného kresťanského intelektuála. Inými slovami: bol nielen nemým svedkom, ale aj sudcom – a to prísny sudcom – všetkého a každého, čo si jeho posudok zaslúžilo. Vo svojich hodnoteniach bol neúprosný voči svojim, voči cudzím i voči sebe. Hneď na prvých stranách svojho diela pripomína: „Ja som žil toto storočie. Videl som, počul som, bol som prítomný, zažil som to osobne... A práve preto, že som toto storočie hlboko prežil, to mi dáva aj osobitné právo o tom hovoriť, svedčiť... Chcel by som predstaviť toto storočie s jeho problémami a javmi tak, aké bolo a je; čiže dosť bezohľadne a nemilosrdne. Neviažu ma nijaké záujmy, pre ktoré by bolo radno o tom radšej nehovoriť, alebo aspoň takto o tom nehovoriť. Tým sa vôbec necítim viazaný. Nijakou konvenciou alebo opatrnosťou. Vynasnažím sa vysloviť veci, ako boli a ako sú, čo poväčšine bude nepríjemné, vari veľmi nepríjemné, bezohľadné a bezočivé... Nuž ničím sa necítim viazaný. Ba myslím, že je práve najvyšší čas „rafnúť“ do toho, isté veci frontálne odhaliť, povedať pravdu, ako to u nás bolo. To môže poslúžiť veci, to môže viac objasniť a vyriešiť. Také je moje stanovisko, tak ponímam svoju úlohu“ (s. 33-35). A na inom mieste (na námiťku, že jeho hodnotenie je „prívetlivo kritické“ a môže niektorých pomýliť) vyhlasuje: „Ešte raz: čo tu hovorím, za tým stojím. Treba takto hovoriť, čo bolo negatívne, to treba ako také označiť.“ (s. 402).

Vedený takýmto kritériami prof. Hanus nám zanechal dielo, akého sme v slovenskej literatúre doteraz nemali. Vykreslil kultúrny, spoločenský a náboženský život na Slovensku v 20. storočí v jeho drsne realisticko podobe. Nikoho nešetřil, nič nezamlčoval, nebál sa vysloviť kritické slová aj o ľuďoch a udalostiach, ktoré sa v našej spoločnosti pokladali (a v mnohých prípadoch sa dosiaľ pokladajú) za nedotknuteľné. V minulosti sme často iba mlčky rukami zalamovali nad konaním niektorých našich kňazov a akosi sme nechceli pripustiť, že aj oni sú ľudia s ľudskými sla-

bosťami a že *Corruptio optimi pessima* (záhuba najlepšieho býva najhoršia). Musel prísť prof. Hanus a lapidárne napísať: „Ako vie byť kňaz bezcharakterný, toho laik nie je schopný. Natolko sa spotvorí laik nie je schopný, ako keď sa kňaz spotvorí“ (s. 413). (Len tak záťvorkovite spomeniem, že keď som túto vetu prečítal svojmu priateľovi, povedal mi: „Keby som to bol napísal ja alebo Ty, už by nás dávno boli exkomunikovali“).

V Hanusových *Pamätiach* čitateľ nájde mnohé nefútostne tvrdé a trpké pravdivé výroky, ktorými autor pranieuje a odsudzuje konania a postoje mnohých kňazov (O. Scheffer, J. Lach, Belo Kováč, M. Stanislav atď.) ba i biskupov (A. Lazík, V. Hopko). O bl. Vasilovi Hopkovi napísal: „Bol demagogický, štvavý, provokoval, drásal nervy, veci zveličoval, slovom: opravdivý štváč. Mal zlú minulosť, pretože bol jedným z tých hlavných štváčov, gréckokatolíckych demagógov. Mal toho na svedomí, tej provokácie, toho rečenia, tých všelijakých scén za jeho života, za prvej republiky, potom i za Slovenského štátu! Hotová obluda svojho času.“ (s. 653). Aké veľké je Božie milosrdenstvo, keď aj človek s takýmto vlastnosťami sa dostane na oltár! Zaiste je v tom veľké povzbudenie aj pre nás hriešnikov.

Kruté 20. storočie, počas ktorého sa politická situácia radikálne zmenila aspoň päťkrát (v r. 1918, 1939, 1945, 1948 a 1989), postavilo slovenského človeka a ešte viac katolíckeho intelektuála pred veľmi náročnú skúšku charakteru. Politická zmena vďaka znamenali aj prevratnú zmenu ideologických parametrov, podľa ktorých sa hodnotilo postavenie človeka v spoločnosti. Vlastenci jedného obdobia sa často stávali zločincami, alebo *personae non gratae* (neprijateľné osoby) v období nasledujúcom. Existénčné dôvody a pud sebazáchovy často zvädzali ku kompromisom, k dištancovaniu sa od tradičných hodnôt a prispôsobeniu sa novým podmienkam. Tzv. pragmatický postoj často dokázal prehlušiť hlas svedomia, ktorému pripomínalo, že mravné kritéria ostávali trvalo platné aj v ideologickom chaose a aj vtedy, keď statočné hlásenie sa k nim je spojené s veľkými osobnými a materiálnymi obetami. Boli ľudia, ktorí sa nespreneverili svojmu svedomiu, ale boli aj takí, čo vedeli prispôbiť novým podmienkam a menili názory s takou ľahkosťou, s akou sa vymieňajú špinavé ponožky. Profesor Hanus toto všetko pozoruje s netajeným sklamaním, ktoré často prechádza v trpké rozhorčenie. On sám vedel zaujať k udalostiam pevné stanovisko so samozrejmosťou, aká je ozdobou každého veľkého ducha.

(Pokračovanie na 10. a 11. strane)

TEODOR KRÍŽKA

Úsvitná pieseň

*Skrehnúť havran na vrcholci smreka,
ten havran čakajúci na prvý lúč rána,
chystám si dušu, nech ňou milosť steká,
nech po nej steká milosť môjho Pána.*

*Ešte je tma a tma je taká hustá,
že nedelí sa nebo od obzoru.*

Ale už puká ticho v mojich ústach.

Dozrieva vo mne pieseň na pokoru.

*Skrehnúť havran s uzímeným perím
na samom vrchu svojho srdca čakám
na Boha, ktorý predsa príde, verím,
ak nešiel konať zázrak inde dakam.*

*Azda len spraví z ranných lúčov striešku
nad smútkom v mojom mlkvom osamení
a predsa poteší sa môjmu vresku,
tým vreskom oslávený.*

Preklady Biblie do jednotlivých národných jazykov dali základ niektorým spisovným jazykom v ranom stredoveku (gótčine, s t a r o s l o v i e n č i n e, následne jazykom germánskym a slovanským) - Sveto-vá literatúra na dlani, z českého originálu, ktorý napísala Vlasta Hovorková a kolektív, nakl. PŘÍRODA r. 1998. Teda naši predkovia Slovieni (Slovieni a Slovenky žijúci na Slovensku a dnešnej Morave) mali spisovný jazyk podstatne skôr ako Germáni a ostatní Slovania.(!) Jasne sa tu uznáva odlišnosť Slovienov (písané česky, po slovensky Slovenov) a ostatných Slovanov.

Christianizácia Gruzínska bola v 4. storočí, Arménska ešte skôr. Toto obdobie sa takmer zhoduje s ich kodifikáciou písma. To, že tak včasne vznikli, im umožňuje zachovávať si autokefáliu, čo sme my stratili. V Gruzínsku sa od 5. storočia asi trikrát zásadným spôsobom prerábala abeceda, takže dnešní Gruzínci by nevedeli čítať predchádzajúce staršie texty, ale nik v Gruzínsku nespochybňuje, že Gruzínčina bola kodifikovaná v 5. storočí. Čo tak zobrať si od Gruzíncov a Arménov príklad!?

Ak sledujeme tento princíp, musíme prísť do obdobia príchodu sv. Cyrila a Metoda v roku 963 na naše územie. Priniesli Hlaholiku. Nebudeme sa na tomto mieste zaoberať znalosťami, či Hlaholiku vymysleli sv. Cyril a Metod, alebo či už pred ich príchodom na toto územie sa používali na tomto území minimálne tri hlaholské dokumenty, čo by nasvedčovalo, že majú pravdu chorvátski „glagoláši“, že pôvod hlaholiky patrí prekladateľovi Vulgaty, Hieronymovi (5. stor. n. l.) a Rím vlastne držal nad Hlaholikou ochrannú ruku? Napr. aj Matej Bel, veľká ozdoba Uhorska v úvode k „pietistickej biblii“ (r. 1722) veril, že Slovákom preložil bibliu sám Hieronym.

V Hlaholike vznikol najstarší písomný prejav Slovanov a základný kameň slovenskej kresťanskej kultúry. Je to veľkolepý literárny skvost PROGLAS - staroslovenská veľpieseň, ktorá sa vyrovná najdokonalejším literárnym dielam sveta, ba v istom ohľade ich aj predčí. Ako napovedá už samotný názov Proglas - *Predslov*; je to úvod k štyrom Evanjeliám, ktoré preložil Konštantín Filozof z gréčtiny do staroslovenčiny - jazyka našich predkov. Napísal ho počas svojej misie u moravských Slovenov, čiže Staroslovákov, medzi rokmi 864-867 na Devíne. Báseň objavil A. F.Hilferding v roku 1858 v srbskom pergamenovom rukopise zo 14. storočia, a neskôr sa našiel aj jeho starší prepis v Chilendarskom rukopise z 13.storočia, ktorý objavil archimandrita Leonid v r. 1868. Až v roku 1943 slavista Roman Jakobson (USA) presvedčil svet o veľkoleposti tejto básnickej skladby, ktorá nemá obdobu v poézii 9. storočia, ba ešte dlho po ňom. Keby iné národy vlastnili takéto unikátne dielo, prezentovali by sa s ním pred celým svetom.

Do vtedajšej slovenčiny preložili liturgické knihy z gréčtiny a latinčiny. Konštantín preložil Misál – Omšový knihu, Evanjeliá, Breviár, Žaltár, Spevník, Súdny zákonník – pre svetských ľudí cirkevného a rímskeho občianskeho práva. Starý zákon - okrem kníh Makavejských - tie preložil Metod. Pôvodiny staroslovenských textov sa však nezachovali. Poznáme ich len z mladších odpisov. Boli to staroslovenské texty, lebo tu žili naši predkovia starí Slováci a nežili tu Rusi, Macedónci, Poliaci, Srbi atď. To je naše dedičstvo! Hlaholika bola našim prvým kodifikovaným jazykom a kodifikoval ju dokonca samotný pápež (najvyššia možná autorita tej doby). Staroslovenčina sa stala štvrtým liturgickým jazykom vtedajšieho sveta. Čo viac si môžeme priať?

Áno, bola to staroslovenčina (niekde sa používa nesprávny pojem staroslovienčina - tento pojem „slověnský“ vynašiel český publicista J. Polívka až v roku 1883). Uvažujme: Slovieni, potom ich ženy sú Slovienky, či už s háčikom alebo bez, je to nezmysel, lebo Slovienka by musela byť zo Slovienska, obyvateľka Nitry je Nitranka, nie Nitrianka,

tak ako je nezmysel Prešovák (Slovák).

Vplyvom banditského pohybu husitských, bratrických a Jiskrových vojsk na Slovensku bola uprednostňovaná bohemizovaná slovenčina, ktorá spájala snahu o kultivovanie domáceho jazyka a na Slovensku bola uprednostňovaná ako spisovný jazyk pred latinčinou. V Čechách sa hovorilo nemecky oveľa dlhšie ako maďarsky na Slovensku, to si málokto uvedomuje. Úradným jazykom v Uhorsku bola totiž latinčina až do roku 1850, potom asi 20 rokov nemčina a až potom maďarčina, ktorá bola kodifikovaná až v 19. storočí! Staroslovenčina mala gramatiku už od roku 862. Koncom 19. storočia hovorilo po maďarsky 29% obyvateľov Uhorska.

Najstarším dokumentom bohemizovanej slovenčiny je „Dlžobný úpis Stibora II. zo Stiboric“ z roku 1422. Potom nasledovali ďalšie Žilinská mestská kniha (1378 - 1524) od r.1451 začali slovenské zápisy. Je to jeden z najvýznamnejších dokumentov, ktorý nemá literárnu hodnotu, ale má kultúrno-historický jazykový význam. „Žilinská mestská kniha“ je najstaršou a najvýznamnejšou jazykovou a právnou pamiatkou Slovenska a má stredoeurópsky význam. Nachádza sa v nej najstarší knižný zápis v slovenskom jazyku na území Slovenska z roku 1451. Ďalej je to najstaršia slovenská ľúbostná báseň - Ó milá panna z roku 1457. Je to zlomok ľúbostného dvojveršia:

„Ó milá panna, čo ty máš,
(čo) mi dáš — nevieš raz...“

Nasleduje „List Petra Komorowského“ z roku 1479. Veľmi významné sú „Spišské modlitby pri kázani“ z roku 1479. Spišské modlitby sú zachytené ako koncept v kódexe, ktorý vznikol v katedrálnej kostole v Spišskej kapitule. Zaujímavé je, že kňaz tu použil aj prvky stredoslovenského nárečia. Tieto doklady ukazujú, že kňaz pochádzal zo stredného Slovenska alebo zmiešanej oblasti na hranici Spiša a Liptova, eventuálne Gemera, alebo žil dlhšie roky na Spiši a tu sa naučil tamojšie nárečie. Na Spiš sa tieto modlitby zrejme dostali vplyvom byzantskej liturgie, ktorá tam pretrvávala od čias sv. Cyrila a Metoda. Kazateľ si uvedomuje, že je medzi slovenskými veriacimi a že číta a očividne aj hovorí slovenským jazykom, respektíve jeho kostolno-kazateľskou formou, obvyklou na Spiši dodnes. To dosvedča aj slovenský evanjeliár, ktorý kňaz používal. To, ako sa tento liturgický úkon uskutočnil, i to, ako sa zdokumentoval, nám umožňuje usudzovať, ako sa vtedajšia cirkev na Slovensku hlásila k liturgickému odkazu sv. Cyrila a Metoda. Už samotná prítomnosť jazyka ľudu upozorňuje na cyrilometodskú liturgickú prax. Je to najstaršia súvislá slovenská jazyková literárna pamiatka a sú dôkazom, že v tej dobe sa v neliturgickej náboženskej oblasti ešte používal domáci jazyk. Ide o rad modlitieb ku kázni, k spoločným modlitbám, k svätej spovedi, veľmi zaujímavé sú najmä spoločné modlitby, ktorých štruktúra pripomína ekténie slovanskej východnej liturgie sv. Jána Zlatoústeho. Sú tu aj základné modlitby, Otčenáš, Zdravas a Verím v Boha, ktoré sa časom nemenieli a zachovali sa dodnes:

Otcze nassz genz sy w nebesich oswet sye meno twe pryzd kralewstwe twe bud wuola twa jako w nebe tekesz na zemy. Chleb nassz wezdayssy day nam dne-sz y odpust nam nasse winy jako y my odpuszczamy nassym winowatym...

Zdrowa Maria, milosty plna, Buoh s tebu, pozehanassz ty mezy zenamy, pozehnany plod zivotha tweho Ghesus...

Werzim w Boha Otcza Wssemohuczeho Stworzitela neba y zeme y w Gesu Christa syna gehu gedyneho Pana nasseho...

Aby sme pochopili, prečo si mladý

kňaz urobil takýto „ťahák“, musíme pochopiť dobu, v ktorej sa to odohralo. Dovedy sa biblia prepisovala a len máloktorý kňaz vlastnil bibliu alebo mal k nej prístup. Ručné prepisy kníh boli veľmi drahé. Na druhej strane kňazi často nevedeli čítať a písať, dokonca na synode sa zisťovalo, koľkí a ktorí kňazi vedia písať a čítať.

Ďalší dôležitý slovenský dokument je výhravný „List zbojníkov bardejovskej mestkej rade“ z roku 1493. Výhravný list adresovali radným a mešťanom Bardejova ako reakciu na popravu dvoch ich kumpánov - Vaska a Timka - ...*“ľudi dobrich a nevinnych, krowi nevinnej“... „Vý zli a nedobří ljuđe Bardiovci !“...*

Ďalším dôležitým krokom k moder-

nej slovenčine je krok arcibiskupa Mikuláša Oláha, ktorý roku 1558 vydal nariadenie, aby v trnavských školách vyučovali aj slovenskí učitelia. Ale aj prešovského rektora Mikuláša Fabiana-Popradskeho, autora učebnice „Exempla“ z roku 1573, v ktorej sa zdôrazňuje vtedy aktuálna zásada vyučovať latinčinu na základe materinského jazyka. K tomu sa radí sociálne ladená poézia Martina Rakovského v diele „De magistratu politico“ z roku 1574. Obľúbenou knižočkou reformačného učenia, určeného deťom a mládeži, bol „Malý katechizmus“ M. Luthera z roku 1581, kedy bol vytlačený v Bardejove ako prvá slovenská tlač.

Veľmi dôležitým medzníkom bolo založenie trnavských univerzít (Trnavská univerzita a Kráľovská akadémia), takže vieme, že od roku 1635 sa na Trnavskej univerzite vyučovalo v staroslovenčine. Bola to vtedy jediná univerzita v Uhorsku a tretia univerzita v dejinách Slovenska. Študovali na nej prevažne slovenskí študenti a mala vplyv na formovanie národnej identity Slovákov. Evanjelický pastor v Prešove Jakub Jakobeus vydal v Levoči v roku 1642 dielo „Viva gentis Slavicae delineatio“, kde opisuje dejiny slovenského národa. Napísal aj „Slzy Národa slovenského“, vyšli až v roku 1885. V roku 1655 vydal Benedikt Solosi – Rybnický katolícky spevník „Cantus Catholici“. Spevník obsahuje 290 piesní, z toho 227 je slovenských. Rozpravu o slovenskom jazyku napísal v roku 1660 magister Trnavskej univerzity Mikuláš Miris z Domaniže. Za normalizovaný text sa môže pokladať napríklad „Ostrihomský rituál“ Juraja Selepčeniho – Pohronca z roku 1682, ktorý obsahuje i slovenské krstné a svadobné formuly.

Dôležité je aj dielo profesora Trnavskej univerzity Martina Sentivániho-Svätójánskeho, ale najmä Tobiaša Masníka, ktorý napísal „Zpráva Pjsma Slowenského, gak se ma dobře psati čjsti y tisknauti“ z roku 1696. V latinskom úvode píše, že vznešenosťou a starobylosťou slovenský jazyk nijako nezaostáva za ostatnými jazykmi. Je iba zanedbaný a v gramatike neustálený. Svojím počínom Masník nadviazal na dielo Vavrinca Benedikta Nedožerskeho. O niekoľko rokov neskôr Masníkov synovec Daniel Krman dielo korigoval a vo svojich rukopisných gramatikách fakticky odmietol ako vzor jazyk Prahy, oprel sa o jazyk Kralickej biblie, ktorý má byť spoločným jazykom Slovákov i Čechov a pomenoval tento jazyk „lingua slavico-bohemica“, jazyk slovensko-český so Slovákm i Čechov a prvom mieste. Na Krmana nadväzuje Skaličan Pavel Doležal s cieľom ustanoviť podo-

bu slovenského spisovného jazyka. V jeho „Grammatica Slavico-Bohemica“ z roku 1746 sa podrobne skúma rozdiel medzi dialektom Čechov a dialektom vzdelaných Slovákov (cultiorum Slavorum in Hungaria), je to v zásade mestský jazyk Skalice. Doležal sa prísne drží etymologického pravopisu. Doležalova gramatika nadchla „*otca slavistiky*“ Josefa Dobrovského, ktorý o 50 rokov po Doležalovi prvý začal dvihať češtinu z hlbokého pobielohorského úpadku. Dobrovského teoretický výklad potom Jungmannova generácia rigorózne preniesla do praxe, a to platí dodnes. A tak Česi sa musia s námahou naučiť písať a občas aj hovoriť *ti hezcí hoši (ale ty hezké holky) mají mléko z mlýna* a ani netušia, dokon-

ca ani ich učitelia, že za to „vdáčia“ domyselnému lingvistickému výkladu slovíes u vynikajúceho lingvistu Pavla Doležala zo Skalice. Pojem lingua slavico-bohemica, ktorý sa používal u slovenských evanjelikov do konca 18. storočia, zmenila generácia profesora Juraja Palkoviča na evanjelickom lýceu v Bratislave na „jazyk česko-slovenský“. A tu, v Ústave reči a literatury česko-slovenské, pod vedením Palkovičovho námestníka Ludovíta Štúra sa sformovala štúrovská generácia, ktorá sa potom dohodla s katolíckmi Radlinským, Palárikom a Štefanom Závodníkom a napísali „Krátkú mluvnicu slovenskú“, v Prešporku v roku 1852.

Z ďalších autorov literárnej tvorby písanej v súdobej kultúrnej slovenčine pozornosť si zaslúži autor lyricky ladennej poézie Štefan Selecký „Obráz paní krásnej perem malovaný“ z roku 1701 a vrbovský rodák Ján Baltazar Magin, ktorý vydal apológiu Slovákov v roku 1728. Magin jasne zdôrazňuje odlišnosť Slovákov nielen od Maďarov, ale aj od Čechov, Poliakov, Rusov aj svojím jazykom, územím a pocitom spolupatričnosti. Ale aj Samuel Timon, ktorý bol tvorcem rukopisných prameňov k uhorským dejinám „Imagio antiquae Hungariae“ z roku 1733, kde píše o slovenskej Panónii a za slovenské pokladal aj migrácie Markomanov i Kvádov. Slovenčinu pokladal za samostatný jazyk odlišný od češtiny.

Ďalšie významné obdobie vývoja slovenčiny bolo, keď Štefan Romuald Hadbavný preložil „Kamaldulskú Bibliu“ v roku 1750 a vytvoril „Latinsko-slovenský slovník“ v roku 1763. Do slovenčiny preložili Bibliu kamaldulskí mnísi v Červenom kláštore pri Dunajci, kde sa na pôde vysokého teologického učilišťa zišli učené kamaldulské teológy. Bibliu prekladali z latinského textu, tzv. Vulgáty pod názvom „Swaté Biblia Slowénské aneb Pjsma Swatého Částka I. II, no prihliadali aj k hebrejským a gréckym originálom, ako sa to dá vidieť aj z početných poznámok na okrajoch textu napísaných v latinskom jazyku. Pozoruhodný je spôsob prekladania východiskového latinského textu, ktorý zreteľne poukazuje na ustavičné úsilie prekladateľov čo najviac priblížiť, sprí-

stupniť Bibliu širokým vrstvám. Biblia bola celá preložená a pripravená na tlač, ale sa stratila a z neznámeho dôvodu ju našli až v roku 1946 na fare v Cíferi uložení v dvoch rukopisných zväzkoch. Ako sa tam dostala, zostane asi tajomstvom. Biblia vyšla až v roku 2002 v renomovanej edícii Biblia Slavica v nemeckej spolkovej republike a zaslúžil sa o to významný nemecký slavista Hans Rothe. Vyšla vo vydavateľstve Ferdian Schoningh so sídlom v Paderborne, obsahuje dva zväzky, prvý má 920 a druhý 1 063 strán, predáva sa za 25 500 Sk.

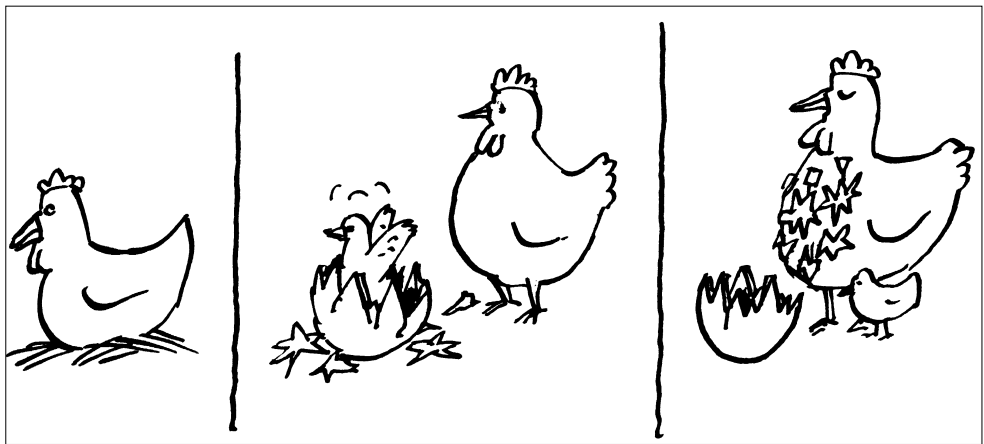
Autor väčšej skladby v normalizovanej slovenčine bol Hugolín Gavlovič „Walaská sskola mrawuw stodola“, dokončil ju roku 1755. Juraj Sklenár napísal „Vetustissimus Magnae Moraviae situs“ v roku 1784.

V roku 1777 urobila Máia Terézia reformu školstva „Ratio educationis“. Pracoval na nej Slovák Adam František Kollár. Kňaz Juraj Papánek v roku 1780 napísal Historia gentis Slavae (Dejiny slovenského národa), v roku 1783 vychádzajú v Bratislave prvé slovenské noviny „Presspurské Noviny“ a vyšlo „René mláďenca príhodi a skúsenosti“ a v roku 1784 Jozef II. vydáva reskript o povinnosti nemčiny ako úradného jazyka a nabáda, aby odchovanci bratislavského seminára pestovali aj svoj materinský jazyk, čo neskôr podnietilo Antonína Bernoláka k napísaniu svojich kníh. Tento reskript vyvolal paniku u Maďarov a Čechov, ktorí cítili, že by stratili na Slovensku svoje pozície. V roku 1785 sa Ján Hrdlička zástanca češtiny, vydal článok na obranu češtiny „Vznešenost' řeči české neb vůbec slovenské“. Bernolák kodifikuje spisovnú slovenčinu 1786 (podľa M. M. Hodžu zamýšľal Jozef II. zaviesť slovenčinu ako všeobecný úradný jazyk pre všetkých Slovanov svojej ríše.) Vyšiel anonymný spis v r. 1790, kde sa odporúča slovenčina ako najprimeranejšia rokovacia a diplomatická reč. Evanjelický kazateľ Jiří Ribay, spolupracovník Dobrovského, zástanca českého jazyka, vypracoval projekt na založenie „Ústavu aneb slovanskočeské společnosti Slovanů v Uhrách“, no nepodarilo sa mu to realizovať. Jiří Palkovič a Bohuslav Tablic v roku 1801 chceli založiť „Ústav řeči a literatury česko-slovenské“, plán sa im nepodarilo uskutočniť. Obežník zo Sabolčskej stolice 1802 na povýšenie maďarčiny skončil neúspechom. Jiří Palkovič roku 1803 na Evanjelickom lýceu v Bratislave zriadil „Katedru řeči a literatury československé“.

Uhorský snem zaviedol maďarčinu do najvyšších úradov 1805 (1833 vyšiel zákon, a v roku 1840 snem uzákonil maďarčinu ako úradný jazyk vo všetkých administratívach) a jednotlivé stolice začali uvádzať maďarčinu ako rokovací jazyk. Cisár František II. vydal nariadenie v roku 1812, aby stolice používali v úradoch i na súdoch jazyky miestneho obyvateľstva. Ján Kollár trval na stanovisku jazykovej a kultúrnej jednoty československej. Preklad biblie do maďarčiny 1822 a pripravovali sa preklady do iných jazykov národov Uhorska. V Ostrihome vyšiel prvý zväzok úplného prekladu Svätého písma do Bernolákovej slovenčiny roku 1829.

Tak toto bolo predpolie konečnej kodifikácie slovenčiny.

JÁN VLNKA

Kresba: Andrej Mišanek

Trenčín, mesto na západnom Slovensku. Na skale tróni hrad, pod ním staré mesto s pešou zónou, o skalú sa opiera hosťovský hotel Tatra. Neďaleko centra tečie široký Váh, ktorý v Komárne ústí do Dunaja...

Bolo nás sedem študentov, čo sme sa krátko po vojne stretávali na jeho brehu, aby sme sa oddávali svojmu koníčku kanoistike. Mali sme tu svoju klubovňu, v nej bolo odstavených niekedy aj päť dlhých úzkych člnov. Väčšina z nás sa hlásila ku skautingu, hnutiu, ktorého príslušníci vyznávali šport a lásku k prírode, ponajviac kresťanský založení.

I dnes ešte žijem v Trenčíne, na sídlisku Dlhé Hory. Mám sedemdesiatštyri rokov a po rozume mi chodí, či sa predsa len nevybrat' do Rakúska, do Arbesbachu, nevelkého úhl'adného mesta v kraji Waldviertel neďaleko moravských hraníc. Ktovie, možno by sa zišlo ešte raz...

Od februára 1948 ešte čosi spájalo nás, mladých skautov: rozhodli sme sa bojovať proti novému režimu. Tajne sme zhromažďovali výbušniny, ktoré sme získali výmenou za alkohol, a potom sme vyhodili do vzduchu daktorú červenú hviezdu. Prosto, nepáčili sa nám, najmä tá, čo vysoko na hrade ukazovala cestu do svetlej budúcnosti. Mimochodom, okresným tajomníkom strany bol vtedy istý Alexander Dubček.

Na začiatku roku 1950 sme v Bratislave zašli do Americkéj informačnej služby (vtedy tam mala ešte oficiálnu kanceláriu), aby sme dôkladne preštudovali inak už nedostupné mapy dolného Rakúska, končín na druhej strane hranice, daktoré sme vari aj okopirovali. Pravda, počínať sme si museli obozretné, lebo tajní vtedy už isto sledovali, kto chodí do kancelárie.

V lete 1950 sme sa všetci siedmi vydali na svoju „anabázu“, ako by som to dnes nazval. To slovo dobre pozná nielen ten, kto čítal gréckeho historiografa Xenophona, ale i znalec osudov dobrého vojaka Švejka. Ten v rámci svojej anabázy blúdil lesmi medzi Pískom, Putimom a Budějovicami, hľadájúc po okolitých krčmách svoju jednotku.

BEPPO BEYERL

Do lepšieho sveta

V októbri 2006 prezentovali vo Viedni za prítomnosti bývalého ministra F. Lacinu knižku príbehov „o tých, čo prechádzajú cez hranice“ *Tu i tam* (Hüben und drüben). Spisovateľ a publicista Beppo Beyerl (1955) v nej zaznamenal osudy jedenástich ľudí, ktorí zamenili domov za cudzinu, aby sa doň po čase vrátili aspoň na návštevu. Z východu odišli na západ: vyhnaní, na úteku i dobrovoľne.

V nemčine ani slovenčine nemá vlast' množné číslo.

lo. „Škoda,“ konštatuje autor, „pretože ľudia v tejto knižke majú dve i tri vlasti.“ Rozpráva ich históriu nie z pohľadu tých, čo strážia hranice ani nie prostredníctvom štatistiky, lež z nanajvýš osobnej perspektívy protagonistov. Tragický príbeh mladých trenčianskych skautov z leta 1950 uverejňujeme mierne upravený a skrátený, bez vysvetľujúcich odbočení, ktoré sú určene rakúskemu čitateľovi.

L.P.

Kamaráti na chate

Druhého júla sme sa zavčas rána naposledy zišli v klubovni pri Váhu. Najprv sme si zaplávali – ak si človek ľahol na chrbát, rozoznal ešte aj cimburie hradných múrov odrážať sa vo vode. Potom sme sa vydali na cestu. S plecniakmi, v ktorých bola okrem proviantu aj výbušnina a zbrane, sme vsuktu vyzerali ako vodáci na dlhšej výprave. Iba najlepšie kamaráti vedeli, čo máme za lubom, totiž dostať sa cez hranice do Rakúska a stade do Kanady. Z mladíckej nerozvážnosti ruka v ruku s túžbou po dobrodružstve? Alebo to bol prosto zákonitý dôsledok nespokojnosti s režimom? Čo na to dnes povedať...

Najprv sme sa odviezli vlakom na Moravu, do oblasti Vranova. Dátum sme zvolili starostlivo, toho dňa oslavovali noví mocipáni Slovanský

deň. Počítali sme s tým, že pohraničná stráž v noci azda poľaví zo zvyčajnej bdlosti.

Tretieho júla 1950 o druhej ráno sme prekročili Dyju, ktorá na juh od Vranova vyznačovala hranicu medzi Československom a Rakúskom. Ďalej sme odteraz postupovali iba v noci, cez deň sme sa skrývali v hustých lesoch Waldviertelu. Už doma v Trenčíne sme si na mape presne stanovili trasu: od Dyje na juh k okresnému mestu Horn, odtiaľ na západ ku Kampu, napokon hore Kampom po Zwettl. A potom už na druhú stranu do americkej zóny.

V Altenburgu, päť kilometrov na západ od Hornu, sme prvý raz nadviazali kontakt s tunajšími ľuďmi. Dušan Šinský, ktorého sme si zvolili za vodcu, zaklopal na dome, čo stál trochu bokom, predstavil sa akoutakou nemčinou a poprosil o vodu. Nato sme sa opäť stiahli do lesov.

Lenže onedlho sme začuli motorky. Krúžili v tme naokolo, ozývali sa pokriky v ruštine. Zreteľne sme zachytili slovo *sobaka*, tí, čo sa ešte učili po rusky, vedľa, že to znamená pes. Ostali sme v hústine, dokiaľ lomoz nedoznel v diaľke. Ten muž z domu na kraji dediny nepochybne ohlásil úradom nočnú návštevu.

V Zwettli sme sa v noci zakradli

na stanicu pohľadať mapu, nebolo nám celkom jasné, kadiaľ postupovať ďalej. Hranica medzi zónami nemôže byť ďaleko, usúdili sme. Bol to osudný omyl – alebo Američania v Bratislave nemali spoľahlivé mapy.

Keďže sme na stanici nenašli nijakú mapu, pustili sme sa skôr naverímboha smerom na juhozápad. Za Arbesbachom sme zamierili na Purath, dedinu na pomedzí Horného a Dolného Rakúska. Podľa našich informácií sa mala tadiaľ ľahať demarkačná čiara. Možno sme sa nadržávali, že sme už na druhej strane, keď sa Dušan desiateho júla okolo desiatej večer znovu vybral k jednému odľahlému domu. Vnútri bola celá rodina, gazda a gazdina s deťmi. Nočných návštevníkov sa skôr vyľakali, ako by sa im potešili, jednako nám dali vody. Zároveň sme sa dozvedeli, že k americkému sektoru nám treba putovať ešte sedemdesiat kilometrov. Taký šok!

Vrátili sme sa do lesa, pod smrekom sme sa uľožili do kruhu. Bola to chyba, pravdaže, pretože únava-neúnava, mali sme sa brať ďalej. Po ro-

Milan Minárik

koch je človek múdry, lenže nám sa proviant stenčoval, na nohách sme mali pluzgiere, ani psychicky sme na tom ôsmy deň nášho putovania neboli najlepšie. Zato majiteľ toho hospodárstva sa na nočný odpočinok neodobral.

O piatej ráno prebehlo všetko náramne rýchlo. Prebral som sa, až keď mi hlaveň samopalu udierala do hrude. Chvíľu trvalo, kým som pochopil, že nás obkľúčili rakúski žandári. Ako prišiel o život Dušan, to som vlastne ani nepostrehol. Vraj vyskočil, samopal prevesený cez plece, v tej chvíli ho zasiahli dve

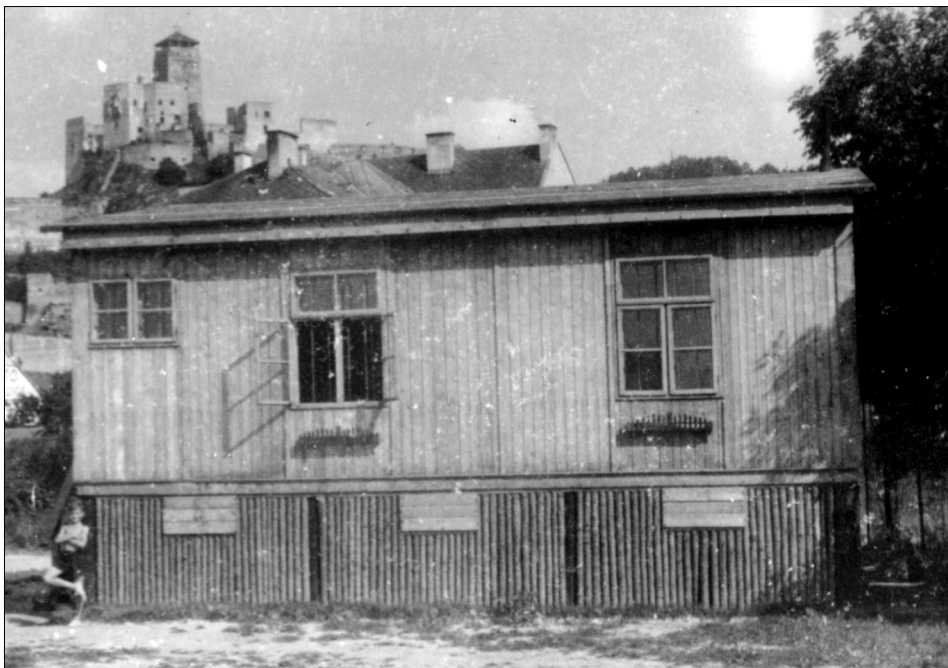
Jaroslav Maleček

gulky, jedna poniže krku, druhá rovno do srdca. Tak či onak, žandársky veliteľ strieľal bez výstrahy, reagoval skratovo. Nemal vraj za sebou vojnovú skúsenosť, vravelo sa neskôr, kým ostatní boli skôr navyknutí na situácie, keď chlap stojí proti chlapovi.

Nám šiestim, ktorým sa nepovodilo rovnako, založili reťaze, nie azda putá, a peši nás viedli do Arbesbachu. Na žandárskej stanici nás uľožili na dlážku, v rádiu vyhrával šláger, dodnes mi znie v uchu refrén. Až po rokoch som sa dozvedel, čo znamená: „Viem, že ťa neprivilám späť...“ Čo všetko uchová dakedy pamäť!

Vtedy sme si dali sľub: každý z nás, kto bude mať raz syna, dá mu meno Dušan. Pretože náš Dušan musí žiť ďalej.

Upovedomili ruského veliteľa, vypočúval nás, nato nás previezli na komandatúru do Sankt Pöltenu, nachádzala sa v tamojšom zámku. Pivnice slúžili ako väzenské cely, tam sme v samotke strávili sedem dní. „Sedem

slovenských banditov neprešlo,“ písali noviny, lenže to som sa dozvedel až neskôr.

Nie je vylúčené, že nás považovali za banderovcov, ukrajinských nacionalistov, ktorí sa krátko pred nami pokúšali prestrieľať si tadiaľ cestu na Západ. Stepanovi Banderovi, ich vodcovi sa to aj podarilo, jednako ho v päťdesiatom siedmom zastrelil v Mníchove agent KGB.

Pätnásteho júla 1950 sme sa znovu ocitli na pôde domoviny, v Českých Veleniciach, ďaleko-pred'aleko od miest, kam sme mali namierené, nás prevzal veliteľ pohraničnej stráže. Všetkých šiestich: Železku, Hronského, Zaf'oviča, Minárika, Lobaška, Malečka... Pravdaže, neobišlo sa to bez kopancov. Zato sa však našiel colník, ktorý zbrane, čo pri nás našli, označil za svoje, nebyť jeho, zavesia nám na krk ešte aj nelegálne ozbrojovanie. Kofko by nám naparili v takom prípade, na to radšej nemyslím.

Deviateho decembra 1950, šesť mesiacov a pár dní po tom, ako sa začala naša anabáza, vyniesli v Bratislave rozsudok. Za týždeň strávený v smrekových lesoch Waldviertelu sa nám ušlo od šesť do šesť a pol roka. Ani tie dve červené hviezdy vyhodené do vzduchu nedali chvalobu do súvislosti s nami.

Prepravili nás do Jáchymova v západných Čechách, tam sme mali v tábore stráviť nasledujúce roky. Dnes je Jachymov známy ako kúpele, zato liečebné domy s menami ako

Rádium či Curie naďalej pripomínajú zlopestnú minulosť tohto miesta. Od začiatku päťdesiatych rokov tu ponajviac politickí ťažili urán, o desať rokov neskôr sa ťažisko presunulo na kúpeľníctvo. Oboje dokopy sa nedá, to chápali i vtedajšie úrady.

Ja som sa dostal do tábora Mariánka, kopal som v šachte Eva. Veliteľom tu bol istý Procházka, poručík od štátnej bezpečnosti, táborovým lekárom dr. Kirschek, spolupracovník Mengeleho z Osvienčimu, ten dostal za svoje zločiny doživotie.

Po štyroch rokoch driny pod zemou mi zvyšok trestu odpustili. Doma v Trenčíne sa mi vďaka strýkovi, podnikovému redaktorovi podarilo nájsť si zamestnanie ako stavebný technik.

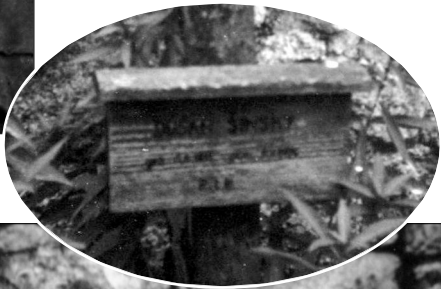
Dnes sme z vtedajších siedmich utečencov nažive ešte dvaja, štyria umreli – ako inak, na rakovinu. Dušana pochovali v Arbesbachu, tamjší farár sa postaral o pohreb, udržoval aj hrob. V šesťdesiatom ôsmom sa ta vybrala Dušanova neter, doniesla mi čierno-bielu fotku hrobu s jeho menom. Porožprávala, ako sa k nemu dostať: za dedinou, nad ktorou tróni hradná zrúcanina, treba odbočiť doľava k malému cintorínu, vrátkami naľavo od kaplnky sa vstupuje do rieš mŕtvych. Ľahko sa v nej dá zorientovať, je prehľadne usporiadaná, hroby zoradené, ako sa patrí, hrob s číslom 456 sa nachádza ďalej vľavo. Nijaký náhrobný kameň ani obrubník, iba meno na kovovej tabuli: Dušan Šinský 1930-1950. Okraje vyznačené zvetranými prírodnými kameňmi, zem uprostred akoby sa časom prepadávala, umelé kvety v dvoch stojanoch statočne vzdorujú rozmarom počasia. A pod nimi to, čo ostalo z chlapca, ktorého pred vyše polstoročím zastrelil žandár, pretože utekal do sveta, ktorý sa mu videl lepší. V Trenčíne ho už nepripomína nič, málokto sa naňho ešte rozpomenie.

I ja by som rád postál pri jeho hrobe. Len keby mi čosi nebránilo vybrať sa do tých miest ešte raz.

Preložil LUDOVÍT PETRAŠKO

Dušan Šinský

Hrob Dušana Šinského a detail nápisu na jeho hrobe

ILZE BREMOVÁ

Dozrievať v odriekaní

Podľa Nietzscheho je umenie posledná metafyzická činnosť, ktorú pripúšťa európsky nihilizmus. Tento hojne citovaný výrok platí dnes už len relatívne. Doktrína, že život povstal z matérie, je populárna práve tak ako spochybňovanie spirituálnych, etických a mravných hodnôt. Preto opúšťa lyrika priestory transcendentna.

„Ak nechceme, aby nás označili za nerozumných či rovno za bláznov,“ konštatuje rakúska poetka Ilse Bremová, „nesmieme spochybňovať autoritu vedy.“ Ako prežrádza jej po-

sledná zbierka Iba krátke mávnutie krídlom (Nur ein kurzer Flügel-schlag, 2007), ona sama čerpá zo zdrojov, ktoré sa dnes nenosia: pokora, poslušnosť či aspoň nereptanie. Lyrický subjekt nestráca dôveru vo vyššiu moc, ochotný sa jej zveriť, ale vyznačuje sa i vzdorom, polemikou, kritickým duchom.

Lyrické ja nachádza spoľahlivú oporu za hranicou toho, čo môžeme uchopiť rozumom: Nie rozptýlenie sa v atómoch, / milujúce Ty čaká na mňa tam, / vo vysnívanom nebi. (Zimný večer) Do magického, tvorí-

vého vzťahu sa uvádzajú skúsenosť, poznatok, zážitok i okúsená bolesť.

V rámci rakúskej lyriky má Bremová postavenie dosť výnimočné. Nasvedčujú tomu ocenenia, členstvo v literárnych združeniach, autorské čítania tak v USA ako Rusku, v neposlednom rade i preklady, vrátane slovenčiny, naposledy v dvojazyčnej antológii slovenskej a rakúskej duchovnej lyriky Leben besinnen – Daß' životu zmysel (zost. W. Spitaler, Wiener Domverlag, Viedeň 2007)

E. P.

Veľký piatok

*Tvoj smútok
nebráni
spievať drozdovi,*

*tvoja radosť
nepohne
kameňom.*

*Ježišovo umieranie
nespomalilo
dozrievanie olivy.*

*Máriina bolesť pod krížom
nezabránila
húsenici v premene.*

*Celanova Fúga smrti
nezmenila
prílív a odliv morí.*

*A ja vrhám svoje básne
do vetra,*

*nech sa im nič
nestane.*

Momentka

*V pokore sa
obzri späť.
Dávno si už nebola
nikde doma,
v žiadnej knihe,
žiadnom pohľade,
v žiadnej modlitbe.*

*V čase núdze
sa človek zaobide
aj bez domova,
žije iba z rozumu,
ani mŕtvy ani mŕtvy,
je z ruky do úst
chlieb svoj každodenný.*

*Pre obeť, čo má
pridobru pamäť,
sú páchatelia
prítomní neustále,
nech by aj
dávno boli mŕtvi.
Bolesť,
ktorej zrejme nikto
nie je na príčine,
sprevádza ustavične,
aj keď už dávno
pominula.*

Advent

*Sneh, čo napadal v noci
udusil
posledné listy a
poranené kvety.*

*Slnko červené na okraji
hľadá pomedzi rebrá
stromov a dych
mravivých perí pokrýva trávu a kriky.*

*Dni
sa zrúti ako kamienky domina
a my sme si už
sami so sebou načistom.*

*Dotýkajú sa nás posledné veci.
Odvraciame sa
od lomozu naokolo,
od smutného spytovania,*

*nenačahujeme sa už za hviezdami.
Dozrievajúc odriekaním
v temnote večera, pri rannom rozvidňovaní
rastie v nás
božie svetlo.*

Iná modlitba

*Rozochvené srdce,
vrhni svoju bolesť
na Toho,
čo ťa povolal do života.*

*Daj, nech ťa
vyvlečie po schodoch,
aj keby tie očividne viedli
do hrobu.*

*Všetko iba
ľahký dych,
aj to, čo bolo
tvojím utrpením.*

*Čo bolo stvorené, sa
pomíne,
tvoja najkrajšia i najhoršia
spomienka
odvanie.*

*Nepravda
ešte v noci,
pred východom slnka
uletela*

*a to, že vrchol života
je umieranie,
hlásia údery srdca
v sekundovom takte.*

*Spytovanie náleží
tebe,
odpovedanie
Jemu.*

Americký týždenník National Review nedávno uverejnil článok bývalého riaditeľa rumunskej komunistickej rozvedky o taktike KGB voči Vatikánu. Ion Mihai Pacepa, ktorý neskôr utiekol na Západ, v ňom píše, že vo februári 1960 prvý tajomník ÚV KS-SZ Nikita Chruščov schválil tajný plán KGB na poškodenie morálnej autority Vatikánu v západnej Európe: jeho autorami boli predseda KGB Alexander Šelepín a člen politbyra Alexej Kiričenko. Plán sa zameriaval predovšetkým na pápeža Pia XII., ktorý práve (v roku 1958) zomrel a nemohol sa viac brániť. („Mŕtvi sa nemôžu brániť“, bolo heslo KGB.) Akcia mala byť uskutočnená „západnými rukami“. Akcia pomenovaná Seat-12 sa zhmotnila do prípravy hry Námesník, ktorej námet pripravil generál Agajanc, šéf dezinformačného oddelenia KGB. Potom ju spísal neznámy nemecký autor Rolf Hochhuth; producentom bol Erwin Piscator. V hre sa tvrdí, že Pius XII. podporoval Hitlera a jeho politiku likvidácie Židov. Divadelnú hru Námesník preložili do okolo 20 jazykov: v Bratislave ju hralo Divadlo P. O. Hviezdoslava a v Prahe Vinohradské divadlo a bola vydaná aj knižne.

Článok opisuje, ako bola do prípravy hry zapojená i rumunská špiónažna služba. Svedectvo bývalého generála rumunskej špiónažnej služby Iona Mihaia Pacepu vyvolalo obrovskú vlnu protestov. Divadelná hra Námesník od Rolfa Hochhutha totiž podľa neho bola napísaná za účelom diskreditácie pápeža Pia XII., a na tento cieľ ju vraj využila aj KGB.

Generál Mihai Pacepa, bývalý poradca prezidenta Nicolae Ceausescu, utiekol po roku 1989 do USA. Jeho priznanie zverejnilo 25. januára 2007 na internete aj americké elektronické periodikum pre históriu National Review Online.

Bývalý vedúci rumunskej tajnej služby informuje o pokusoch o infiltráciu do Vatikánu a o príliš pružnom politickom postoji kardinála Agostina Casaroliho k Sovietskemu zväzu.

Ohľadom divadelnej hry Námesník, ktorá spustila ohováračskú a diskre-

Námesník od Rolfa Hochhutha - produkt KGB proti Piovi XII.?

ditačnú kampaň proti pápežovi Piovi XII., sa tlačová agentúra Zenith zhovárala s jezuitskými kritikmi „ho zjavne napísal Gumpelom SJ, spravodajcom v procese blahorečenia Pia XII.

Peter Gumpel SJ pripomenul, že pôvodné dielo trvalo osem hodín a podľa divadelných kritikov „ho zjavne napísal začiatočník“. Aby sa táto hra vylepšila a mohla sa vôbec dostať na javisko, Hochhuthovi pomohol Erwin Piscator, obratný režisér a producent. Podľa Petra Gumpela SJ bol „Erwin Piscator zjavne komunista. Počas druhej svetovej vojny utiekol do Sovietskeho zväzu a neskôr pracoval v Nemecku a v USA v úradoch a na univerzitách s neskryvanými prokomunistickými tendenciami“.

Pokiaľ ide o zodpovednosť Sovietskeho zväzu v tejto operácii, jezuitský páter vysvetľuje, že „vo Vatikáne sa už dlho vedelo o tom, že za touto diskreditátnou kampaňou proti Piovi XII. stojí bolševické Rusko“.

Peter Gumpel SJ odôvodňuje svoje tvrdenia tým, že „v krajinách, ktoré komunisti okupovali po druhej svetovej vojne, sa Hochhuthov Námesník hral povinne aspoň raz do roka vo všetkých veľkých mestách“. A dodáva, že komunistické periodiká a denníky ako Unitá v Taliansku a Humanité vo Francúzsku v minulosti propagovali a naďalej propagujú Hochhuthovo dielo. Nemôžno teda pochybovať o jeho komunistickom vplyve. Peter Gumpel SJ tvrdí: „Nemôžem povedať, že Hochhuth bol ruský agent, ale je zjavné, že jeho dielo bolo silne ovplyvnené komunistickým aparátom“.

Renomovaný historik, profesor cirkevných dejín na povestnej pápežskej Gregorovej univerzite v Ríme, Pierre Blet SJ, aj on jezuita, k tejto téme viackrát poznamenal, že „Hochhuthova dráma nie je súčasťou historiografie a tým

pádcom ako keby neexistovala. Narobila toľko rámusu preto, lebo ide o leš, ktorú z mnohých kúskov pozliepala Moskva, aby viedla kampaň proti Piovi XII. a zdiskreditovala ho.“

Úradný spravodajca v procese blahorečenia Eugena Pacelliho je toho názoru, že Hochhuth vďaka Námesníkovi využíval propagandu komunistov, ale aj propagandu nepriateľov Katolíckej cirkvi. Je zaujímavé, že uvedenie tejto divadelnej hry bolo zamietnuté nielen v Ríme, ale aj v Izraeli.

Na margo dôveryhodnosti svedectva generála Iona Mihaia Pacepu, Peter Gumpel SJ vyhlásil: „Nemôžno zabúdať na to, že je to jeden z vysokých hodnostárov tajnej služby z východoeurópskej krajiny, ktorý utiekol na Západ, a že mnohé udalosti, ktoré sprostredkuje, si vyžadujú upresnenie“.

Pokiaľ ide o sovietske pokusy o infiltráciu svojich agentov do Vatikánu, ktoré sa podľa bývalého rumunského špióna podarili, Peter Gumpel SJ pripomenul, že Sovieti „sa pokúsili dostať špiónov-seminaristov“ aspoň do dvoch inštitúcií podliehajúcich Spoločnosti Ježišovej, a to do Pápežského inštitútu orientálnych štúdií a do Pápežského kolégia Russicum, Peter Gumpel SJ zdôraznil: „Išlo o prípad, ktorý osobne poznám. Bolo ľahké ich odhaliť, lebo ich správne vyvolalo také pochybnosti, že ich nakoniec vylúčili. Bolo jasné, že nemali duchovné povolanie“.. (Rektorom Pápežského kolégia Russicum v rokoch 1929 - 1934 bol Slovák Vendelín Javorica SJ, rodák z Černoje, neskôr odvlečený do gulagu v ZSSR a odsúdený na 17 rokov nútených prác, z ktorých 12 si odkrútil v baniach na Urale.)

Možno však pochybovať o správnosti tvrdení rumunského generála, že by Sovieti mohli mať prístup k tajným vati-

kánskym archívom a zmocniť sa materiálu, na základe ktorého by mohli vykonštruovať ľživé obvinenia proti Piovi XII. Prefekt Vatikánskeho tajného archívu monsignor Sergio Pagano Petrovi Gumpelovi SJ napísal, že dokumenty, ktoré sa týkali Pia XII. a obdobia, o ktorom hovorí bývalý rumunský špión, ešte neboli uložené vo Vatikánskom tajnom archíve, ale sa nachádzali v archívoch Štátneho sekretariátu. Jezuitský páter sa ohľadom tejto veci vyjadril, že „tí, ktorí nevedia, ako fungujú veci vo Vatikáne, nerobia žiadne rozdiely medzi Vatikánskym tajným archívom a archívmi Štátneho sekretariátu“.

Peter Gumpel SJ tlačovej agentúre Zenith povedal, že tieto odhalenia „potvrdzujú to, čo sme už dávno vedeli a čo páter Pierre Blet mnoho ráz zdôraznil“. Dodal však, že „sme nevedeli, že Hochhutha Sovieti ovplyvnili takým explicitným spôsobom“.

Generál Pacepa v druhej časti svojej výpovede tvrdí, že sa v Ženeve stretol s arcibiskupom Agostinom Casarolim za účelom uľahčenia modus vivendi medzi Svätou stolicou a Sovietskym zväzom. Dokonca sa hovorilo aj o peniazoch.

Podľa Petra Gumpela SJ „sa tejto časti dá ťažko veriť. Aj keď musím priznať, že ja sám som mal k Ostpolitik veľmi skeptický postoj, a to nielen kvôli tomu, čo som vedel o svete komunizmu, ale aj kvôli tomu, čo mi porozprávalo viacero kardinálov, ktorí žili v časti okupovanej Rusmi. ... Vďaka mojim priamym kontaktom s kardinálom Alfredom Bengschom z Berlína a s kardinálmi Lászlóm Lékaiom a Józsefom Mindszentym z Maďarska môžem povedať, že všetci traja boli proti Ostpolitik a nechceli o nej ani počuť“.

Peter Gumpel SJ vysvetlil, že „treba byť veľmi opatrný a overovať fakty.

Existujú otázky, na ktoré nemáme odpovede. Napríklad, kedy sa stretol s Casarolim? V ktorom hoteli? Hovorí napríklad, že našli dokumenty z tajných vatikánskych archívov, ale kto ich našiel? Komu boli adresované? Kedy boli datované, o aký typ dokumentu šlo? atď.“ Konštatoval tiež, že „nemôžno zabúdať na to, že špióni musia ospravedlniť svoju existenciu a prisudzovať dôležitosť veciam, ktoré nie sú dôležité. Často sa chvália a niekedy si vymýšľajú...“.

Prenikanie do súkolia, alebo mnohé pokusy o infiltráciu do centrálnych orgánov Katolíckej cirkvi, Rímskej kúrie, zo strany tajných služieb bývalého Sovietskeho zväzu, sú veľmi dobre známe. Špecialista na štúdium tajných služieb ZSSR a krajín tvoriacich v strednej a východnej Európe Varšavskú zmluvu Pierre Failland de Villemarest na túto tému napísal s manželkou veľmi zaujímavú knihu - Le KGB au cour du Vatican (KGB v srdci Vatikánu), ktorá vyšla nedávno vo Francúzsku (Versailles: Editions de Paris: 2006). Je plodom dlhotrvajúceho výskumu činnosti služieb KGB a GRU. Po tom, čo z vysokej hierarchie ruskej pravoslávnej cirkvi urobili dodatok k svojej propagande, počnúc 20. rokmi minulého storočia začali prenikať do zákutí katolíckeho sveta - do kongregácií, do Vatikánskeho mestského štátu, do denníka L'Osservatore Romano, do Maltského zvrchovaného rádu a do Vatikánskej banky (IOR), ktorá sa na začiatku osemdesiatych rokov ocitla na pokraji bankrotu. Kniha odhaľuje predovšetkým úlohu Licia Gelliho, ktorý založil lôžu P2 a bol súputníkom KGB. Ďalej opisuje okolnosti, ktoré viedli k zavraždeniu veliteľa Švajčiarskej gardy a márne snahy o infiltráciu do poľskej Solidarności. Autori tiež vysvetľujú, ako svetová povest, ktorú nadobudol pápež Ján Pavol II. aj vďaka svojim mnohým zahraničným cestám, znemožnila pokusy o destabilizáciu pápežstva a Katolíckej cirkvi a ako bol zosnovaný atentát 13. mája 1981.

JOZEF M. RYDLO

Svet maliarov. To sú po-maľované plátna, na ktorých sa odrážajú ich najv-nútornejšie poci-ty, rados-ty, žiaľe, lásky, sklaman-ia. Svet maliarov sa pozoruje zrakom, ale i srdcom, preto-že obraz sa maľuje najmä štetcom srdca. Pri pohľade na obrazy významného slo-venského maliara Ľudovíta Fullu o úprimnosti nikto ani na okamih nepo-chybuje. Z každého jeho plátna tryská dokonalá krása, výtvarné majstrovstvo, znásobené srdečnosťou a ľudskosťou.

Keď sa narodil Ľudovít, v rodine Fullovcov v Ružomberku mali už dve dievčatá a chlapcovi sa potešili. Otec Leopold, v okolí vychýrený mäsiar, dúfal, že bude mať nasledovníka, pretože rodina vlastnila na kraji mesta aj malé pohostinstvo, kde bola chlappsá ruka potrebná. Po čase do rodiny pribudli ešte dve dievčatá a budúcnosť malého Ľudovíta bola takmer jasná. No jemu sa už od malička viac pozdávali iné hry, ako boli medzi deťmi bežné. Najradšej sedával v kuchyni pri mame a kreslil si. Neskôr v škole už šikovne omaľovával romantické krajinky z pohľadnic, ktoré otec doniesol z Pešti. Spomienky na svoje detstvo a roky mladosti ho ovplyvnili na celý život a emotívne ich opísal i v knihe, ktorá vyšla roku 1983 pod názvom *Okamihy a vyznanie*. Nezamlčal ani to, že ľudová škola a nižšie gymnázium v piaristickom kláštore viac-menej pretrpel. Bifľovanie a memorovanie učiva mu nešlo, radšej sa túlal po okolitých lesoch. Našťastie, doma našiel pre maľovanie pochopenie u mamy, ktorá sa tešila z jeho nevšedného záujmu.

OSOBNOSTI KULTÚRNYCH DEJÍN SLOVENSKA

V mladom veku mal som jedinú túžbu: stať sa vynikajúcim maliarom. Nazdávam sa, že sa mi túžba celkom nesplnila. Mal som veľké ambície, ale nič sa nedalo predbehnúť, nič sa nedalo urýchliť. Všetko prišlo akoby samo v pra-

vý čas. Vedel som, že ak človek od seba veľa žiada, aspoň niečo z toho uskutoční. Keď žiada málo, môže sa stať, že neuskutoční nič.

ĽUDOVÍT FULLA

Videné srdcom

V roku 1921 Fulla zmaturoval na Vyššej obchodnej škole v Dolnom Kubíne a rozhodol sa ísť na prijímacie skúšky na Akadémiu výtvarných umení do Prahy. Stretol sa tam prvý raz so skutočným výtvarným svetom, na ktorý nebol pripravený a neuspel. Vrátil sa do Bratislavy do súkromnej maliarskej školy známeho maliara Gustáva Mallého a o rok skúsil šťastie na umeleckopriemyselnej škole v Prahe, kde ho už prijali. Vtedy v Prahe začal študovať aj syn notára z Turčianskych Teplíc Mikuláš Galanda, s ktorým sa Fulla skamarátil a ich priateľstvo i vďaka rovnakým názorom na výtvarné umenie vydržalo až do predčasnej Galandovej smrti.

Bohémske prostredie veľkomesta Fullovi nevelmi vyhovovalo, chýbala mu príroda a prostí ľudia, preto sa po skončení školy roku 1927 vrátil do Ružomberka. Rodina mu vyšla v ústrety a v podkroví rodičovského domu mu zriadili ateliér, aby mohol nerušene maľovať. Vytvoril známe obrazy *Červené kravy*, *Revúcka madona*, *Jánošíkov tanec*. Zanedlho sa znovu rozhodol odísť z domu, teraz do Bratislavy, kde začal pracovať ako grafik v humoristickom časopise *Dereš*. Dlhý spokojný tam nebol, lebo sa medzi novinármi necítil dobre a znovu sa vrátil domov. Pokojný

život v Ružomberku prerušila ponuka profesora Vydru, ktorý plánoval v Bratislave založiť Školu umeleckých remesiel a chcel, aby tam Fulla prišiel učiť. Ešte predtým prijal miesto stredoškolského profesora v Komárne, na meštianskej škole v Senci a na gymnáziu v Malackách. Vtedy vznikli obrazy *Revúcka rodina* a *Ryba*

na stole. V škole umeleckého priemyslu v Bratislave sa stretol so svojim priateľom Mikulášom Galandom a dva roky mali i spoločný ateliér. V tom čase napísali najmä medzi výtvarníkmi známe *Súkromné listy Fullu a Galandu*, v ktorých obhájovali nové na Slovensku dovtedy neužívané umelecké smery. Okrem pedagogickej činnosti sa Ľudovít Fulla venoval aj scénografii a namaľoval ďalšie známe obrazy – *Kapucínsky kostol*, *Požehnanie statku*, *Výhnanie z raja*. Prežíval úspešné obdobie, vystavoval vo viacerých európskych mestách, navštívil Brazíliu a Kanadu. Jeho dielo bolo ocenené striebornou medailou na Svetovej výstave v Paríži.

No šťastie mu neprialo dlho. Po odchode profesora Vydru sa začali problémy v škole, kde nové vedenie nechápalo ich moderné zmysľovanie a neskôr školu dokonca pripojili k Vysokej škole technickej. Fulla navyše ochorel a keď sa vrátil z liečenia, požiadal o dočasné penzionovanie. Z Bratislavy sa odsťahoval s manželkou do Martina, kde sa venoval najmä ilustráciám a grafikám.

Po vojne už i vo svete zná-

memu maliarovi ponúkali miesto pedagóga v Prahe, ale on sa rozhodol nastúpiť na Vysokú školu výtvarných umení do Bratislavy, kde vyučoval dekoratívnu a monumentálnu maľbu. Nemienil však natrvalo odísť z Martina a neustále cestovanie mu nevyhovovalo, preto roku 1952 zo školy odišiel. Naplno sa venoval ilustrátorskej práci a okrem iných vytvoril i známe ilustrácie k slovenským ľudovým rozprávkam Pavla Dobšinského. Táto práca ho očarila, s potešením sa vracal do krásneho obdobia detstva, naplneného snami a fantáziou. Prevažne ilustrátorskej tvorbe sa venoval i v ďalších rokoch, keď sa presťahovali do Žiliny.

Celoživotným snom maliara bolo zriadiť pre svoje obrazy samostatnú galériu. Takmer sa mu to podarilo i vďaka úspechom s triptychom *Polnohospodárstvo v minulosti, Dedinská svadba, Polnohospodárstvo dnes* na výstave EXPO 1958 v Bruseli. V tom období namaľoval obrazy *Maliar a jeho model*, *Zátišie s mlynčekom*, *Prvý máj*, *Zuzana a starci*, *Zima na predmestí*. O jeho tvorbu bol záujem doma i v zahraničí. Kúpil renesančný dom s peknou záhradou a plánoval zriadenie galérie. Jeho sen sa však čoskoro rozplynul. Šťastie vystriedal smútok nad smrťou milovanej manželky Kláry Juliany, ktorá mu bolo nielen v súkromí, ale i pri práci roky spriaznenou dušou. Azyl v nešťastí a zármutku hľadal umelec znovu v rodičovskom dome, kde sa presťahoval. V Ružomberku mu v lete 1969 otvorili galériu, kde býval a tvoril až do smrti. Za vyše desať rokov tam namaľoval obrazy *Zima v starej Žiline*, *Cyril a Metod*, *Otčenáš*, *Ateliér*, *Zimné ticho*, *Spomienky na rodný domček* a i. Neúnavný umelec zostal paletou a štetcom verný až do smrti. Ešte i v nemocnici, tesne pred smrťou nakreslil niekoľko desiatok kresieb. Zomrel 24. apríla 1980 v Bratislave a pochoval ho k manželke do rodinnej hrobky v Ružomberku.

JOZEF LEIKERT

Keď som dávnejšie položila poprednému umelcovi Vladimírovi Gažovičovi otázku, prečo naša grafika dosiahla také vynikajúce hodnoty, jeho odpoveď znela: „Naša tvorba – cítim to tak – je výsledkom ťažkej práce našich predkov – pradedov a prapradedov a ich biedneho života. Umenie sa rodí v boji a chudobe. Nikomu neželám, aby sa silné umenie rodilo z vojny a poníženia. Ak vás niekto uráža, všetko chcete urobiť lepšie. A práve vtedy vytryskne čistota tvorby“. Na umelcove slová som si spomenula pri listovaní veľkou reprezentačnou publikáciou Slovenská grafika 20. storočia. Autor-ský kolektív z Galérie mesta Bratislavy Zuzana Böhmerová a Ivan Jančár modernú slovenskú grafiku poňali ako veľkolepý vizuálny a umelecko-historický zážitok. Pri listovaní knihou sa pred našim zrakom odкрýva množstvo grafických listov, technik a spôsobov tvorby.

Slovenská grafika prežila svoje vrcholy a pády. Dejiny slovenskej grafiky môžeme charakterizovať ako fascinujúce životné príbehy umelcov obdobia dvadsiateho storočia. Niektorí prekročili čas a priestor, ďalší sa pohrúžili do svojho vnútra a zanechali vlastný umelecký odkaz. Slovenská grafika sa postupne kryštalizovala ako osobitný umelecký fenomén. Nájdeme v nej príbehy odvahy, pokory, túžby po slobode a nezávislosti, podoby tichej meditácie, introspektívne príbehy bez väčších ambícií, ale i vrcholné podoby, ktoré prekročili čas a hranice krajiny. Slovenská grafika v každom období odkrýva nové možnosti a formy čierno-bieleho umenia. Mnohé diela vnímame ako výkrik, inokedy tichú meditáciu, hlboký ponor do života človeka, medziľudských vzťahov, vnemov, citových poryvov, životných javov, historických období.

Autori knihy sa pôvodne chceli zamerať iba na ťažiskových umelcov. Postupne si uvedomili, že z hľadiska vývinu to nestačí. Ťažko možno odpovedať aj na otázku, kadiaľ vedie krehká čiara medzi využívaním inšpiračných zdrojov a osobným tvorivým prínosom. V každom období vývoja moderného slovenského umenia sa grafike venuje množstvo umelcov a postihnúť krehkú a zároveň zložitú líniu tvorby nie je jednoduché, o to však vzrušujúcejšie. Z hľadiska zakladateľského úsilia autori knihy položili jednoznačne dôraz na okruh košických umelcov: Eugena Króna, Konštantína Kővári-Kačmarika, Gejzu Angyala, Antona Djuračku, Viktora Hermélyho, ktorých vstup na výtvarnú scénu koncom dvadsiatych rokov minulého storočia hodnotia ako úvodnú fázu čierno-bieleho majstrovstva. Zároveň si uvedomujeme, že pokým českí umelci mali možnosť nadväzovať na také zjavy ako bol Jozef Mánes a Mikuláš Aleš, na našom území takéto vzory chýbali. Kniha veľmi pekne hodnotí a diferencuje tvorbu dávnych absolventov pražských umeleckých škôl, známych ako príslušníkov generácie 1909 a 1919 a ich nadväznosť na temné goyovské vízie či Rembrandtov šerosvit v diele Cypriana Majerníka, Eugena Nevana, Júliusa Szaboa, Ervína Semiana, Vinceta Hložníka a ďalších.

Autori knihy sa ďalej zamysleli nad absenciou umeleckého školstva, ktoré v medzivojnovom období malo podoby výlučne súkromných škôl, známe boli maliarske školy Gustáva Mallého v Bratislave a Eugena Króna v Košiciach. Čitateľovi pripomenuli, že slovenskí umelci výtvarné vzdelanie nadobúdali predovšetkým na pražských umeleckých školách a neskôr Škole umeleckých remesiel. Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave vznikla až v roku 1949. Dnes sa nachádza na Drotárskej ulici a jeden zo znalcov súčasného umenia prirovnáva dnešných absolventov k nositeľom názvu tejto ulice. Čiastočne má pravdu, čiastočne to preháňa. Tu však už príliš predbieham udalosti.

Kniha položila dôraz predovšetkým na také osobnosti slovenskej grafiky ako boli Koloman Sokol, Vincent Hložník a Albín Brunovský. K. Sokol, ktorý pred troma rokmi zomrel vo veku 102 rokov,

sa už v mladosti prejavil ako vynikajúci talent. Čierno-bielym rukopisom grafiky so silným dramatickým podtextom najvýraznejšie prekročil hranice našej krajiny. V roku 1932 poslal čitateľom vtedajšieho časopisu Elán pozdrav, na ktorom bol drevoryt Troch kráľov so surreálne sa javiacim, takmer až munchovským výrazom tváří. „Namaľoval som ich tak, ako som poznal chlapcov z okna mestského bytu“. Čitateľom sa obraz zdal byť neúprimný, čo sa na Vianoce nehodí. Skutočne obrázok bol, alebo chcel byť internacionálny, a to v tom zmysle, ako je internacionálna bieda a ľudská bolesť. Nevie ako by umelec vyjadril moje zážitky z tohtoročných Vianoc, počas ktorých som sa viezla v rýchliku z Tatier a v oboch smeroch vlak bol plný žien pracujúcich v rôznych krajinách Európy. V nočných hodinách najsilnejšie na mňa zapôsobil mladý vyzerajúca mama

s troma chlapcami a drobným dievčatom na rukách, ktorí cestovali kdesi od ukrajinských hraníc na bratislavské letisko a odtiaľ leteli za manželom čašníkom do Birminghamu. Nezamazateľným expresívnym rukopisom by takáto situácia a javy dnešného života vyjadril i ďalší z bardov modernej slovenskej grafiky, V. Hložník. Umelcove apokalyptické vízie, ktoré zobrazil v nespočetných podobách a variáciách ako dôsledok ľudských činov mnohých generácií, spolu s jasnými líniami jednotlivých častí obrazovej plochy, nádherne formujú umelecké čítanie človeka. Dodnes nemôžem zabudnúť, ako na moje detské vnútro pôsobilo Hložníkovu slnko s postavou mladého človeka plného ušľachtilých vnemov a citov. Znalci umenia prof. Hložníka dodnes vnímajú ako synonymum pracovnosti a vnútornej sústredenosti, ktorá sa prenášala na jeho poslucháčov a ďalšie generácie umelcov.

V našej umenovede sa v poslednom čase stal aktuálny pojem hľadanie slovenského mýtu a idealizácia a heroizácia človeka. Prekonaním sentimentálnych, romantických a postromantických názorov, ako odborníci často uvádzajú, sa stala tvorba Martina Benku a samozrejme mnohých ďalších umelcov rôznych generácií. Keď sa pozrieme na Benkovu litografiu Matka z roku 1922, pred našim zrakom sa odvíja život starej ženy, ktorá by mohla byť starou mamou každého z nás. Na pozadí miernej pochmúrnosti vidím odraz života mojej priateľky zo štúdií, ktorú po ťažkej chorobe opustil manžel a zabudol i na svoje dospievajúce deti. Benkovu litografiu starenky vnímam aj ako ochrankyňu života, krajiny, hlbokých ľudských vnemov, životných poryvov, ale i dôstojnosti a primeraných hodnôt minulosti a verím, že i budúcnosti, ušľachtlosti bez fanfár, často neprimeraného spoločenského ocenenia, alebo „múdrosti“ novodobých chamtivcov. „č“

Podoby modernej slovenskej grafiky autori ponímajú ďalej na pozadí intelektuálneho vývoja Školy umeleckých remesiel a najvýznamnejších protagonistov. Ľudovít Fulla a Mikuláš Galanda v zhode s umeleckým majstrovstvom už v medzivojnovom období uplynulého storočia proklamovali: Hodnota obrazu vyrastá z osobného umeleckého presvedčenia pretaveného v ohni styku jeho citov so skutočnosťou. Maľujeme svoju skutočnosť, sny, novú emotívnu realitu. Obaja umelci, každý svojím spôsobom, zaznamenali rozhodujúci podiel v umení od opisu výrazu k analýze. Pevné tvary sa na obrazoch postupne rozpadávajú, novým rukopisom prehodnocujú prvky ľudového výtvarného prejavu a viac ako vonkajší výzor, zaujíma ich vnútorná

konštrukcia. Do tohto prúdu moderného umeleckého majstrovstva publikácia včleňuje ďalej grafické diela Mikuláša Bazovského, Ernesta Zmetáka, Viliama Chmela, Eugena Nevana, Ervína Semiana, Oresta Dubaya a predstaviteľov známej skupiny Galandovcov pôsobiacej vo sfére slovenského moderného umenia v období druhej polovice minulého storočia. Grafickou čistotou sa vyznačujú Zmetákovy grafiky Pieta a Útek do Egypta, ktoré v hĺbke tmavých plôch, farieb a zárezov lapidárnymi výrazovými prostriedkami zviditeľňujú tajomné sféry starozákonných a novozákonných príbehov. Približne tak, ako v nezmazateľných, osamotených, o to však veľkolepejších zárezoch a archetypoch sôch ďalšieho barda moderného umenia, sochára Rudolfa Uhra.

Umelci postupne vniesli do modernej grafiky ďalšie modely stvárňovania

do polohy gestickej štrukturálnej abstrakcie a informelu. Napriek tomu, že znalci umenia tento spôsob tvorby charakterizujú slovami, že informel sa chce revolučne a zásadne zbaviť pút tradície, spochybniť klasické zákony krásy, formy, kompozície a priestoru, na Slovensku tento spôsob tvorby nenadväzuje na autentické hodnoty tak ako v dielach zahraničných autorov. Sem možno zaradiť iba diela autorov združených v skupine Konfrontácia, ale ani títo nedosahujú hodnoty maľby a plastiky. Grafici svoj záujem koncentrujú predovšetkým na vzťah človeka a príroda, človek a vesmír, sebauvedomenie človeka a aktuálne ekologické javy a problémy. V diele umelcov dominujú obrazy závislé na inom spôsobe vnímania, reálna, umelecká úroveň je slabšia a diskutabilnejšia. Mnohí umelci v jednotlivých obdobiach vývoja nemali možnosť slobodne tvoriť

a vystavovať. Kniha hodnotí aj práce autorov, ktorí v oblasti grafiky veľa neznamenali a tvorili iba vďaka svojmu spoločenskému postaveniu a aktuálnym dobovým aktivitám. Napriek tomu, že naša grafika ešte v 80-tych rokoch zožina úspechy na domácej i medzinárodnej scéne, autori upozorňujú, že v ateliéroch umelcov takmer nič nové nevzniká a prameň tvorby vysychá.

V odbornej sfére a celej slovenskej kultúre vstupuje do popredia otázka konca mýtu slovenskej grafiky. Neverím, že v ateliéroch mnohých umelcov nič nové nevzniká. Kniha predostiera krehkú líniu autorov, ktorí vyniesli našu grafiku na vrcholné podoby moderného umeleckého snaženia. V publikácii takého rozsahu by som privítala dielo Andyho Warhola, ktorý síce nevedel, odkiaľ pochádzali jeho rodičia, no v premýšľaní o grafickom umení mi chýba. Chýba mi aj dielo Teodora Tekela, ktorého Galéria mesta Bratislavy pred viacerými rokmi sama prvý raz predstavila verejnosti. Ako autorka by som hlbšie a mnohotvárnejšie

poňala i počiatočné fázy modernej slovenskej grafiky a nadväznosť napríklad na ľudový drevoryt. V knihe mi chýba aj rozsiahla oblasť užitočnej grafiky a prínos jednotlivých autorov. Umenoveda by nemala zabudnúť napríklad na autora prvého šlabikára, tvorcov nádherných kníh, rôznych druhov písma, známe je napríklad Benkove hudobné písmo. Chýba mi tu niekoľko generácií vynikajúcich knižných a úžitkových grafikov. K najvýznamnejším z hľadiska môjho poznania patrí generácia dnešných šesťdesiatnikov a sedemdesiatnikov, z ktorých spomeniem iba Dušana Juneka, Zoltána Salamona, Ľubomíra Longauera, či kráľoviča kresby a čiary Miroslava Cipára, ktorému nezáleží, či spod jeho ceruzy alebo rydla vychádza nádherná grafika, ilustrácia alebo knižná značka. V knihe mi chýbajú aj mladší autori, ktorí žnú úspechy na medzinárodných podujatiach, umeleckých školách a dizajnerských ateliéroch. Mýtus slovenskej grafiky sa podľa mňa len tak neskončí. Nadobúda dnes, aspoň dúfam, nové formy a podoby. Autori mohli upozorniť aj na širšie poňaté vzťahy modernej vizuálnej kultúry, komunikácie a umenia.

Zaujímavé sú aj trojuholníky umelcov: Sokol, Hložník, Brunovský či Sokol, Fulla, Hložník. Nezanedbateľné by mohli byť aj trojuholníky: Dubay, Zmeták, Klimo, či Gažovič, Cipár, Kállay, prípadne Gergeľová, Bombová a napríklad Klimová.. Autori v snahe postihnúť celú šírku modernej slovenskej grafiky sa mohli hlbšie zamýšľať aj nad hodnotami a kritériami grafika a ilustrácia, grafika, maľba a plastika, ktoré v jednotlivých obdobiach tvorby znamenali v dielach umelcov ďalšie zaujímavé posuny. Aj keď mi niekoľko oblastí v knihe chýba, treba ju otvoriť, vnímať jednotlivé diela, ich hodnoty, krásu a silu moderného výrazu.

Umelec 19. storočia, ako hovorí Z. Böhmerová, reprezentoval ideálneho stvárňovateľa ducha. Umelec 20. storočia objavil relativnosť svojej výpovede, napríklad experimentovaním so zobrazovacími prostriedkami, novými gestami, ale i definovaním kategórií ako je priestor, plocha, farba, pohyb, svetlo. Prípadne: „Nachádzame sa uprostred nepredstaviteľného vývoja komunikačných médií a spoločenských zmien, keď človek pre zachovanie rovnováhy potrebuje reč umenia viac ako kedykoľvek predtým.

LUBICA CHRISTAŠTELOVÁ

Ľudovít Fulla: Zvestovanie

(Dokončenie zo 4. strany)

Za svoje presvedčenie bol ochotný znášať neľudské zaobchádzanie vyšetrovateľov i príkoria žalárov a to ho oprávňuje, aby podobný postoj očakával aj od svojich priateľov, kolegov a spolupracovníkov v oltárnej službe.

Veľmi dôkladný a odborný rozbor Hanusových *Pamätí* podáva ich editor, prof. J. Pašteka v úvodnej štúdii „Prof. Hanus ako kritický pamätník“ (s. 11-29). V štúdii poukazuje na „trojakú polaritu, tri protikladnosti spojené so životným napätím“ prof. Hanusa: kresťanstvo vs. komunizmus, Slováci vs. Česi a katolicizmus vs. protestantizmus. To sú výzvy, ktorým musel čeliť každý slovenský katolícky intelektuál v 20. storočí. Ale len veľmi málo jednotlivcov sa vedelo s nimi poctivo vyrovnávať. Prof. Hanus bol jedným z nich. Neuteká od problémov, zápasí s nimi a kroniku týchto neľahkých zápasov opisuje s úprimnosťou, aká je v našej dobe len zriedkavá. V tomto treba vidieť najcennejší prínos jeho *Pamätí*.

Treba však dodať, že okrem spomínaných „troch protikladností“ prof. Hanus bol bojovníkom aj na domácom fronte. Bojoval proti slovenskému kultúrnemu provincionalizmu a náboženskému konzervativizmu, proti folklórnemu chápaniu nábožnosti a iným neduhom vtedajšej slovenskej spoločnosti.

Kým Hanusova konfrontácia s Čechmi a s protestantmi mala viacmenej akademický charakter a prebiehala v debatách a v slovných výmenách názorov, konfrontácia s komunizmom nadobudla agresívnu formu a kruto zasiahla do jeho života. Komunistický režim neváhal použiť proti svojím protivníkom mocenské prostriedky. Drasticky obmedzil činnosť Cirkvi, siahol na jej majetky, poštátnil jej školy, v r. 1950 zatvoril okrem jedného všetky semináre, pokúsil sa o likvidáciu reholí a Gréckokatolíckej cirkvi a zahájil pohon na kňazov a vedúcich predstaviteľov slovenského duchovného života. Aby unikol zatknutiu prof. Hanus sa „viac než rok a tri štvrte“ skrýval na Kysuciach (s. 480). Dňa 4. septembra 1952 ho zatkli a vo vyšetrovacej väzbe ho držali „26 mesiacov, z toho 19 na Ruzyni“ (s. 500). V novembri 1954 ho odsúdili na 15 rokov väzenia, vraj pre „velezradu a špiónáž“ (s. 512). Na slobodu ho prepustili v r. 1965, ale do pastorácie sa smel vrátiť až v r. 1968. A tu prakticky končia jeho *Pamäti*. Bol farárom v Kvačanoch (1968-1973) a v Hybiach (1974-1984), ale neostali po ňom nijaké komentáre o náboženských a spoločenských pomeroch na Slovensku v rokoch normalizácie (1969-1989). Od r. 1984 až do svojej smrti (14. marca 1994) žil ako dôchodca v Ružomberku.

Dalo by sa povedať, že vo svojich *Pamätiach* prof. Hanus píše viac druhých než o sebe. Ako aktívna, pracovitá a spoločenská osobnosť sa v živote stretol a zoznámil s mnohými ľuďmi. Väzenské prostredie mu poskytlo ďalšie príležitosti ešte viac rozšíriť okruh svojich priateľstiev a známostí. Mal neobyčajný talent vystihnúť vlastnosti ľudí a kriticky ohodnotiť ich charakter. V *Pamätiach* nám zanechal desiatky dlhších i kratších portrétov osôb, ktoré mu osud priviedol do cesty. Sú medzi nimi postavy, ktoré získali jeho obdiv (napríklad: Ferko Skyčák, Viktor Trstenský, Ján Brišák, Štefan Náhalica, Jozef Špirko, Štefan Šmálik, Janko Silan, Jozef Kútnik-Šmálov, František Minarových...), druhým zazlieva, že sklamlí a neobstáli v skúške, pred ktorú ich život postavil (ako Ondrej Scheffer, Ján Lach, Ignác Grebáč, Milo Urban, Mikuláš Stani-

slav, Otto Holúšek, Jozef Lajoš...). O dvoch známych kňazoch spišskej diecézy napísal: „Z ich informácií a udaní nasledovali naše kriminály, tu a tam aj smrť. A to je preťažký delikt svedomia.“ (s. 414).

Dá sa povedať, že jeho pohnutý život je len akoby vešiak, na ktorý zavesil množstvo epizód, filozofických reflexii, úvah a pozorovaní. Jeho *Pamäti* sú také bohaté na svojrázne postrehy, výstižné charakteristiky a prenikavé kritiky, že je prakticky nemožné zastaviť sa pri každej pozoruhodnej zaujímavosti, ktorá by si to zaslúžila. A preto sa táto recenzia dotkne len niektorých tematických okruhov.

Povšimnutiahodný je jeho názor na udalosť, ktorá prešla do dejín a do bežnej reči ako SNP – Slovenské národné povstanie (s. 292-300). Kým ešte aj dnes sa udalosť pokladá za významnú, hrdinskú a dôležitú súčasť našich dejín, a dokonca aj mnohí katolícki intelektuáli hľadajú pozitívne aspekty, ktorými by sa ona dala ospravedlniť a adoptovať ako slovenská a národná záležitosť, prof. Hanus triezvo, premyslene a uvážene ju jednoznačne pokladá za „hroznú udalosť, smutnú a osudovú udalosť v našich dejinách“ (s. 292). Pýta sa: „Aký prejav najvyššej dospelosti? Povstali proti vlastnému štátu! To že slovenský národ by bol povstal proti vlastnému Slovenskému štátu, je nezmysel, neprijateľný nezmysel!“ (s. 296). Jeho stanovisko je nekompromisne odmietavé. V jeho poňatí je to „negatívna udalosť v našich dejinách, osudná udalosť, osudný omyl, škvrna našich národných dejín. Ale povedal by som ešte: aj pohlúpenie, pomýlený inštinkt slovenský. A všetky frázy, všetky heslá, ako sa to oslavuje, to je žalostné nedorozumenie a nepravda. Nebolo to tak, šlo o iné a nám treba ľutovať. Neskôr sa historiografia musí takto vysloviť“ (s. 297).

Slovenskú štátnosť vyhodnotil prof. Hanus z filozofického hľadiska už v r. 1941 (v štúdii, ktorú prof. J. Pašteka prihodne a chválhodne reprodukuje na s. 237-244). K téme sa prof. Hanus vracia aj v svojich *Pamätiach* (s. 245-261). Jeho celkové hodnotenie vyznieva pozitívne. Berie do ohľadu skutočnosť, že šesť mesiacov po vyhlásení slovenskej samostatnosti vypukla II. svetová vojna, ktorá rozdelila svet na dva tábory a Slováci – nie vlastnou voľbou, ale diktátom geopolitickej reality – sa ostihli na tej strane, ktorá vojnu prehrala. Štát si musel hľadať svoje politické uplatnenie medzi európskymi národmi v ťažkých vojnových rokoch. Boli problémy ekonomické, vnútropolitické i zahraničnopolitické. Ale osudy národa boli v rukách našich ľudí, ktorí za daných okolností konali čestne a nezištne. Prezident Dr. Jozef Tiso bol „optimus medzi všetkými. Charakterom, pevnosťou,

čestnosťou aj intelektom. To bol štátnik, spolu kňaz a teológ. Teda ideový človek ako teológ. Aj ako prezident riadil Slovenský štát podľa teologických zásad... Bol vážnosť sama. A názor požíval úctu.“ (s. 275). Za šesť rokov existencie Slovenského štátu národ podal presvedčivý dôkaz o svojej životaschopnosti a politickej zrelosti. Prof. Hanus sumarizuje: „Slovenský štát sa držal statočne. Bol veľmi sebavedomý a vyznával jasnú koncepciu. Kresťanskú. Stáli sme na stanovisku národa.“ (s. 246).

Násilnú likvidáciu slovenskej štátnosti v r. 1945 pokladá Hanus za národné nešťastie a v krutom retribučnom súdnictve vidí akt politickej po-

msty (s. 363-367). Tisov proces a jeho popravu chápe ako „hrozný zločin vtedajšieho režimu proti slovenskému národu. Poprava prezidenta, predstaviteľa Slovenského štátu, bolo prelomové vyvrcholenie nášho života a našich dejín. Tak sa hľadelo a hľadí sa na neho ako na mučeníka, ktorý dal život za svoje presvedčenie a za celý náš ideový program.“ (s. 366-367).

Prof. Hanus bol 11 rokov väzňom komunistického režimu. Prešiel smutnými a ruznými výziciami a pracovnými táborami ako Ruzyn, Jáchymov, Mírov, Valdice/Kartouzy, Leopoldov... V Jáchymove doloval uránovú rudu pre Sovietsky zväz. Pre kňazov tam bol osobitný tábor, tzv. tábor kňazov, LK – v reči väzňov známy ako „elko“, kde spolu s ním v tom čase strádal „asi 500 kňazov“ z celej ČSR (s. 529). „Každá diecéza bola zastúpená, každá rehoľa, každá kapitula... A možno povedať, že elita z každej diecézy sa dostala tam.“ (s. 531). A ďalej poznamenáva: „To bolo meradlo, že ako je ktorá rehoľa v krimináli zastúpená, to bolo meradlo pre výšku každej rehole. Keď bola doktorát zastúpená slabou, to bolo veľmi zlé vysvedčenie. Napríklad, slovenskí františkáni tam boli veľmi slabou zastúpení. Tam bol Chrysostom, kamarát, ani sa nepamätám na iného františkána. Premonštráti, to by-

vala u nás zväčša maďarská rehoľa – ani jeden nebol. Veľmi zlé vysvedčenie!“ (s. 531).

Takmer tretinu svojich *Pamätí* (s. 482-698) venuje prof. Hanus tomuto krušnému úseku svojho života. Ale nie sú to dostojevskovské *zápisky z mŕtveho domu*; sú to záznamy plné aktívneho života v tvrdom a krutom prostredí česko-slovenských gulagov. Obsahujú krásne svedectvá hrdinstva a nezlomnosti pevných charakterov. Prof. Hanus vykreslil desiatky zaujímavých portrétov svojich spoluväzňov, ktorí neprepadli zúfalstvu a vedeli nájsť správnu orientáciu a humor aj v biele väzenského života. Je tam, napríklad, „Rudo Bošňák, známe nitrianske me-

no..., ktorý bol ohromne žartovný, iskrený a vtipný človek. V krimináli to treba. Keď už niekto takto kreše iskry, potom sa to chytí aj druhých, takže začneme spolu iskrať a tak sa dobrá nálada šíri.“ (s. 563).

V žalároch a pracovných táboroch si kňazi-väzni našli príležitosti k debatám, výmene názorov, ba aj k vzájomnému vzdelávaniu v teologických i spoločenských vedách. Správali sa voči sebe bratsky, odhaľovali svoje názory, presvedčenia, pochybnosti. Po Stalinovej smrti väzenský režim trochu poľavil a väzni mali prístup aj k novinám a väzenskej knižnici. Tu sa prof. Hanus oboznámil so súčasnou sovietskou i slovenskou literatúrou.

Takto prišiel do styku aj s povojnovou literárnou tvorbou svojho priateľa a kedysi aj myšlienkového druha Mila Urbana. Bolo to však veľmi trápne stretnutie. Prof. Hanus opisuje, s akými pocitmi čítal jeho sorealistické romány *Zhasnuté svetlá* (1957) a *Kto se je vietor* (1963): „Svedčím, ako som to čítal: od prvej strany počnúc, s takým vnútorným hnusom. Človek sa musel premáhať čítať to ďalej, ozaj len s takým vnútorným odporom až do konca. Videli sme v tom veľkú zradu, hanobu zradu. A najmä, že to napísal Milo Urban, náš Milko Urban, ktorého sme pokladali ozaj za svojho. Predsa sme s ním výborne nažívali za Slovenského štátu, aj predtým. Veď to bol predsa náš človek, ako Vilo Kovár, taký našský, čo najbližší a teraz toto!... Toto je, prosím, morálna nehanobnosť! To sa nedá okrášľovať. Je to tu, je to publikované“ (s. 600-601)... „Ani jedna postava Slovenského štátu mu nie je pozitívna. Vrávi posmešne o Tisovi, posmešne o Murgašovi, posmešne o Machovi, posmešne o Sidorovi. Všetko negatívne, všelijaké nepoctivé figúry, nástroje politiky, ani jeden nie je charakterná osobnosť.“ (s. 603). Podľa socialisticko-realistickej schémy Urban vyrobil pozitívnych hrdinov svojich románov z postáv ako bol Karol Bacílek, komunistický ilegálny pra-

covníci a partizáni. Prof. Hanus musel vysloviť ozaj tvrdý súd o celej tejto „urbaniáde“ (s. 606).

Pozoruhodné a cenné sú Hanusove aj hodnotenia násilných komunistických zásahov do života národa a Cirkvi, ako bolo združstevňovanie pôdy (s. 380-382), proticirkevné zákonodarstvo, pokus o vytvorenie schizmatickej cirkvi cestou tzv. Katolíckej akcie (s. 383-393), „šeferiáda“, čiže inštalácia Ondreja Scheffera ako kapituluného vikára na Spišskej Kapitule (s. 421-425), likvidácia spišského seminára (s. 418-420).

Aj o našich gréckokatolíckoch a o ich duchovnom vedení sa prof. Hanus vyslovuje veľmi kriticky (s. 653-657): „Po národnej stránke sa hlásili k tomu, čo bolo výhodnejšie. To boli náramní oportunisti... Klérus bol výslovne, ale až doteraz, aj Hopko aj Gojdič, maďarského zmýšľania. Títo starí páni sa medzi sebou aj vo väzení rozprávali po maďarsky a boli maďarského čítania. Slúžili maďarskému režimu, boli maďarského ducha, feudálneho ducha. Aj to bola tá druhá, sociálna stránka, že boli panovační, že ten veriaci ľud im slúžil ozaj ako nevoľníci... Čítal som ich kalendár, ešte do r. 1948 vydávali kalendár. To ešte Gojdič bol na prvej strane, jeho dosť ospevovali ako vladyku. Potom medzi príspevkami článok – *Naši nepriatelia*. Výslovne Slovenský štát a Tiso. Ktorý kresťan by toto mohol povedať: naši nepriatelia?! To tam bolo zase také oportunistické, že sa chceli k tomuto novému (t. j. komunistickému) režimu hlásiť...“ (s. 654). Odmietali spolupracovať so slovenskými rímskokatolíckymi. Košický biskup J. Čársky sa ponosoval: „Skôr vychádzame z evanjeliami ako s gréckokatolíckymi“ (s. 656). Tento príkry súd treba však vyvážiť sympatickým vykreslením biskupa Gojdiča v leopoldovskej väznici. Spriatelili sa a prof. Hanus ho dôverne volá „Pali báči“. Píše o ňom: „Výslovný kamarát, radi sme sa spolu prechádzali, on bol príjemný človek, otcovský, ozaj skromný, kamarátsky, rozumný, vtipný. Ja som mu aj všelijaké maďarské vtipy rozprával, to ho ohromne bavilo, on sa vedel náramne smiať.“ (s. 652).

Osobitnú pozornosť si zasluhujú Hanusove kritické vyhodnotenia známych a menej známych postáv nedávnej i dávnejšej minulosti – kňazov i laikov, Slovákov, Čechov a iných cudzincov. Je tam napríklad osoba T. G. Masaryka, o ktorom sa v slovenskej literatúre písalo veľa. V období prvej ČSR a čiastočne aj v rokoch 1945-1948 bol predmetom kultu osobnosti a po r. 1948 sa predstavoval ako buržoázny politik a idealistický filozof. Až z pera prof. Hanusa sa nám dostáva krátky, ale veľmi dôkladný pohľad na Masaryka ako filozofa, politika a nezmieriťelného odporcu Katolíckej cirkvi (s. 645-647 a 693-697). Podobným spôsobom sa prof. Hanus vyrovnáva aj s husitizmom a s jeho moderným literárnym propagátorom A. Jiráskom (s. 668-676).

Aj o Ambrózovi Lazíkovi sa dozvieme v Hanusových *Pamätiach* veci (s. 613-614 a inde), ktoré by sme márne hľadali v nedávno publikovanom životopise tohto nášho biskupa (J. Halík, *Ave crux*, SSV Trnava 2006). Rovnako prikre súdy vyslovuje prof. Hanus aj kňazských „defektných charakteroch“ na Spiši – o M. Stanislavovi, O. Holúskovi a J. Lajošovi (s. 329-336), alebo o komunistických potentátoch, ako boli napríklad vládni zmocnenci na biskupskom úrade v Spišskej Kapitule, predseda súdu, ktorý odsúdil

biskupov Vojtaššáka, Buzalku a Gojdiča Karolo Bedrna (s. 434-436), komunistickí pohlavári ako Rudolf Strechaj, Laco Holdoš a ďalší a druhí.

Hanusove *Pamäti svedka storočia* zo zvukových nahrávok pre knižné vydanie pripravil a vynikajúcou úvodnou štúdiou opatril prof. Július Pašteka. Výkonai veľmi záslužnú prácu, za ktorú mu všetci čitatelia *Pamäti* ostávajú vďační. Boli by sme mu však ešte vďačnejší, keby bol vydaniu venoval viac starostlivosti a keby si bol pribral k spolupráci aj ďalších odborníkov-lektorov. Bolo by sa žiadalo, aby prepis Hanusových nahrávok, ktoré predstavujú iba surový neprepracovaný materiál, prešiel dôkladnejšou úpravou nielen po gramatickej, ale aj po štylistickej a obsahovej stránke. Rukopis mal lektorovať profesionálny historik, erudovaný filozof a teológ a človek, ktorý dobre pozná spíšské realie.

Veľkým nedostatkom diela je absencia indexu mien, ktorá – keby bola starostlivo pripravená – mohla zvýšiť hodnotu diela dvojnásobne.

Editorovi diela iste záležalo na tom, aby sa zachoval pôvodný rozprávačský štýl autora *Pamäti*. To však nemalo vylučovať minimálne štylisticko-gramatické zásahy do textu, ako napríklad, úprava slovosledu, nahradenie pasívnej formy aktívnou, odstránenie niektorých údajov, ktoré sa opakujú, výrazov, ktoré sú sice svojrázne, ale len keď sa vyskytujú zriedkavejšie (napr. „techtle-mechtle“). Knihe by bolo osožilo aj vybrúsenie štruktúry niektorých viet (napríklad, odstránením prebytočných prísloviek „tak“ a „takto“, ktoré autor s obľubou používa; na s. 134 dve za sebou nasledujúce vety začínajú slovom „Tak...“).

Profesor Hanus rád používa latinské výrazy a nie všetky z nich sú hneď zrozumiteľné dnešnému čitateľovi. Editor mal v zátvorke, alebo v poznámke pod čiarou uviesť slovenské synonymum. Ide o termíny ako sacerdos (kňaz), eklézia (Cirkev), hóry (kňazské hodinky, breviár), episkopus (biskup), konfesia (spoveď), adverzarius (odporca, protivník), rusikán (odchovanec rímskeho kňazského učilišťa Russicum) a pod.

Prof. Hanus mal hlboké znalosti cirkevnej histórie (ako to dokumentoval svojou prácou *Pokonštantínska Cirkev*, Lúč Bratislava 2000), ale jeho exkurzy do svetskej a politickej histórie sú dosť amatérske. Čitateľ nemusí byť ani historik, aby prišiel na to, že jeho náčrt európskej politickej scény v rokoch 1917-1938 (s. 208-215) je veľmi zjednodušený a nepresný a s mnohými jeho vývodmi by sa dalo polemizovať. Podobne aj jeho opis pomerov v I. Slovenskej republike (1939-1945) na s. 245-265 nepredstavuje verný historický obraz, ale skôr sympatický pohľad moralistu a kritického pozorovateľa, bez patričného dôrazu na faktografickú dôslednosť. Len na ukážku niektoré nepresnosti:

Na s. 164 autor uvádza, že 6. októbra (1938) na ceste do katedrály mu jeden spoločník povedal: „Vieš, čo je nového? Už máme autonómiu Slovenska. Tiso je slovenským prezidentom.“ – V skutočnosti Dr. J. Tiso sa stal slovenským prezidentom až o rok neskôr: 26. októbra 1939.

Na s. 204 sa píše: „V tom istom mesiaci, v októbri (1938) bola mobilizácia“ – Skutočnosť: Všeobecná mobilizácia bola vyhlásená 23. septembra 1938.

Na s. 205: „Masaryk zomrel v októbri 1937“ – Skutočnosť: Zomrel 14. septembra 1937.

Na s. 206: Beneš („individuum malého formátu, viac-menej komediant“)...“mal plán, vofáky nacionalistický štatút s Nemcami“ – Ten Benešov plán sa volal národnostný štatút.

S. 209: „Lenin kalkuloval práve s Nemeckom, Rakúskom, Česko-Slovenskom a Maďarskom. Prečo? Lebo tieto štáty vojnu prehrali.“ – Česko-Slovensko, sem nepatrí. Neprehralo (I. svetovú) vojnu. Vlastne ono vzniklo až po nej.

S. 211: „Nemci mali v Afrike Kamerun, jedínú svoju kolóniu, dosť vymedzenú. A to bolo všetko.“ – Skutočnosť: Okrem Kamerunu Nemci mali v Afrike ešte tri ďalšie veľké koloniálne územia: Togo, Nemecká juhozápadná Afrika (dnes: Namíbia) a Nemecká východná Afrika (dnes: Tanzania).

S. 217: „Český generál Prchala... sa pokúsil na Slovensku o vojenský puč“ – To nebol gen. Prchala, ale gen. Bedřich Homola.

S. 231: Nemecko napadlo Juhosláviu a Grécko „hneď v prvých mesiacoch roku 1940“. – Skutočnosť: Nemecko napadlo Juhosláviu a Grécko v apríli 1941.

S. 247: V. Tuka „bol vo väzení dovedna pätnásť rokov“. – Skutočnosť: Tuka bol uväznený v r. 1929 a amnestovaný v apríli 1927, teda bol vo väzení menej než osem rokov.

S. 358: Vo voľbách v r. 1946 „v Čechách komunistická strana získala 60 %... hlasov“ – Fakt je, že získala podstatne menej (ale i tak viac než dosť), a sice 40.17 % hlasov.

A dali by sa uviesť ešte aj ďalšie menej významné nepresnosti. Toto všetko v knihe nemuselo byť, keby bol prácu lektoroval niektorý vzdelaný historik.

Keď autor diktoval svoje pamäti, nemal čas a ani literatúru a pramene, aby si overil každý detail svojho rozprávania. Ale dnes sú už prístupné pramene i odborné práce, kde si možno overiť a upresniť to, o čom prof. Hanus vtedy nebol istý. Editor jeho diela to mal urobiť či už v texte, alebo v poznámkach pod čiarou. Napríklad:

Na s. 50 sa píše: „Tých stolíc, *ak sa nemýlim* bolo v celom Maďarsku sedemdesiattri.“ – Autor sa mylil, pretože ich bolo 71. A správnejšie by bolo písať o stoliciach v Uhorsku, nie v Maďarsku. (Len tak zátvorkovite sa žiada poznamenať, že aj názov spoločného štátu Slovákov a Čechov je Česko-Slovensko a nie ako sa v knihe píše, „Československo“).

Na s. 390 stojí: „V tých časoch... *myslím* aj na Kalvárii bol (kňazom) Sziládyi alebo Szilassy, tiež františkán.“ – Letmý pohľad do príslušného *Schematizmu* by ukázal, že dotýčaný kňaz sa volal Ľudovít Cecilián Szigeti, OFM.

Na s. 420: „Tá inštalácia (O. Scheffera) *mohla byť* začiatkom novembra“ – Tu sa Hanusov predpoklad mohol spresniť a doplniť, že to skutočne bolo 5. novembra 1950.

Na s. 443: „Aj generálneho vikára Tomanóczyho už vzali preč vtedy, v septembri, októbri, už sa *nepamätám*.“ – Žiadalo sa potvrdiť, že ho „vzali preč“ 14. októbra 1950.

Na s. 657: (Ján Hvasta)... *vraj* to bol druhý najbližší človek prezidenta Cartera, čosi ako druhý Brzezinský – Hvasta bol od Cartera na míle vzdialený a nijaký vplyv naňho nemal.

Na s. 680: Hlinkov osobný lekár „mal ukrajinské meno, *ak sa nemýlim*, volal sa Denisenko“ – Tu sa mal omyl odstrániť a poukázať, že lekár mal „ukrajinské meno“, ale nevolal sa Denisenko, lež Severín Kugajevskij.

A podobne. Spomedzi ostatných nepresností sa tu spomenú aspoň niektoré:

V úvodnej štúdii prof. Pašteka napadol vetu prof. Hanusa, ktorý píše, že „na Slovensku sa vôbec neujala myšlienka národného socializmu, odmietal sa národný socializmus aj zo stanoviska mravného a náboženského.“ Prof. Pašteka poznamenáva: „Námietka by mohla znieť, že to bol práve katolícky teológ Štefan Polakovič (1912-1999), autor knihy *Slovenský národný socializmus*, ktorý túto doktrínu predkladal hneď na začiatku Slovenského štátu. (s. 23). – Nuž k tomu iba toľko: Polakovičova kniha nevyšla „hneď na začiatku Slovenského štátu“, ale až v r. 1941. Napriek svojmu pohoršlivému názvu presadzuje kresťanské sociálne idey v duchu slovenských národných tradícií a je vyhrotená proti nemeckému novopohanskému národnému socializmu.

Na s. 27 sa píše, že „marxistický ekonóm Eugen Löbl... neskôr konvertoval“. – Ak sa konverziou rozumie jeho odklon od komunizmu ku kapitalizmu, konvertoval; ale po náboženskej stránke na katolícku vieru neprestúpil.

Na s. 59 čítame: „potom som povedal báseň (myslím Sládkoviča: Ja som pyšný, že som Slováč). – Autorom tejto básne nie je Sládkovič, ale Vajanský.

Na s. 61 autor uvádza: „V povinnej školskej čítbe sme nachádzali mená: Byron, Werther, Mácha.“ – Werther nebol spisovateľ, bol fiktívnou postavou románu J. W. Goetheho.

Na s. 62: „Keď ho dokončil (Michelangelo sochu Mojžiša), potom ho uderil kladivom na čelo: A teraz vraví!“ – Podľa legendy uderil ho na koleno. Viditeľnú stopu tohto úderu sprievodcovia ešte i dnes ukazujú turistom.

Na s. 117: „V inom kúte bol (poslanecký) klub Ľudovej strany, medzi iným aj Kálmanko a Slušný“ – Tu nejde o dve osoby, ale iba o jednu: o Kolomana Slušného.

Na s. 397: „Čítal som od Scotus Viatora... *Nové Slovensko*, tú jeho prvú knihu, čo vydal ešte za Maďarska. V nej dal výslovne na titulnú stranu mladého Hlinku, ako ideál slovenského charakteru.“ – Kniha Scotus Viatora, na ktorej – nie na titulnej strane, ale ako frontispice – sa objavuje obraz mladého Hlinku, má názov *Racial Problems in Hungary* (Národnostná otázka v Uhorsku, 1908). Knižôčka *Nové Slovensko* vyšla až po vojne v r. 1921.

Na s. 411: (Hlinkova obľúbená) „pieseň *Červená ružička*“ – Jeho obľúbenou piesňou bola *Šípová ružička*.

Na s. 493 prof. Hanus píše o väzňoch „v susedných celách – Jendžík, Jendželovský, Špirko, Náhalka...“ – Náhalka medzi nimi nebol. Hľadali aj jeho, ale ho nechytili; tri roky sa skrýval a v máji 1953 utiekol na Západ.

Na s. 536: „Laco Holdoš... bol prvý cirkevný celoslovenský tajomník“ – Prvým „celoslovenským cirkevným tajomníkom“ (presnejšie: vedúcim *Slovenského úradu pre veci cirkevné*) bol Gustáv Husák (od novembra 1949 do apríla 1950), až po ňom nastúpil Laco Holdoš.

Na s. 619: „rieka Amur, ktorá tečie

do Tichého oceánu“ – Amur sa vlieva do Ochotského mora.

Na s. 674: „Báthory, Bočkay, Bethlen, Tököly, Rákoczi, to boli kniežatá protestantské.“ – Rákoczi sem nepatrí, pretože bol katolík.

Na s. 707 a 708: „ospravedlnenie jedine vierou“ – správnejší výraz je ospravedlivenie (v zmysle: *Sola fides justificat hominem*).

Na s. 715 sa cituje časopis *Verbum* z r. 1948 ako 25. ročník – Správne ma byť: 2. ročník.

A napokon je problém mien a názvov. Hlavným zdrojom nepresností bola aj tá skutočnosť, že *Pamäti* L. Hanusa sa zachovali na nahrávkach a „zachované pásky prepisovala veľmi starostlivo pani Terézia Krajčírliková“ (s. 716). Pri prepise sa jej na viacerých miestach nepodarilo zachytiť presné znenie mena alebo výrazu a tak sa do textu vklzli nepríjemné chyby. Napríklad (Tabuľka č. 1):

Veľmi rušivo pôsobí nesprávne písanie priezvisk a vlastných podstat-

Tabuľka č. 1		
Str.:	Prepísaný a vytlačený text:	Správna forma:
100	Rajevič	<i>Harajevič</i>
133	Belgischer Beobachter	<i>Völkischer Beobachter</i>
329	Jelovecký... Balukavinaj	<i>Jalovecký... Valo Kalinay</i>
464	Vadovice, Židovská kalvária	<i>Wadowice, Żebrzydowska Kalwaria</i>
613	Ján Tausch	<i>Jantausch</i>
613	kardinál Tabrini	kardinál <i>Tardini</i>
680	Fi feci celo aeteram	<i>Qui fecit caelum et terram</i>

Tabuľka č. 2		
Str.:	Meno v texte:	Správna forma mena:
165	Banga	Béla <i>Bangha</i>
163 a inde	Keberich	Martin <i>Kheberich</i>
171	Novojarský	Augustín <i>Novajovský</i>
180	Funcík	Emil <i>Funczik</i>
301 a inde	Jelovecký	Ján <i>Jalovecký</i>
334	Livoš	Jozef <i>Ligoš</i>
335	Jalovič	Martin <i>Gallovič</i>
365	Richter	Saverio <i>Ritter</i>
390	Mogyaróssi	Ladislav <i>Mogyorossi</i>
493	Jendžík	Vojtech <i>Jenčík</i>
493	Bartosievits	Dominik <i>Bartosiewicz</i>
547	Reginalt Dacík	Reginald Dacík
551	Bartošievč	Dominik <i>Bartosiewicz</i>
563	Hirko	Ján <i>Hirka</i>
563	Liavinec	Ivan <i>Ljavinec</i>
599 a inde	Očenášek	Karel <i>Otčenášek</i>
605	Blišák	Ján <i>Brišák</i>
614 a inde	Minaroviech, Minarovjech	František <i>Minarových</i>
632	Kret	Mikuláš <i>Krett</i>
636 a inde	Zéla	Stanislav <i>Zela</i>
655	Hlat	Ladislav <i>Hlad</i>
668 a inde	Wicklef	John <i>Wycliffe</i>

Tabuľka č. 3		
Str.:	Meno v texte:	Správna forma mena:
15	Čelem	Konštantín Čulen
22, 23	Harakjevič	Jozef <i>Harajevič</i>
51	Horty	Mikuláš <i>Horthy</i>
211	Kamerum	<i>Kamerun</i>
228	Riebertrop	Joachim v. <i>Ribbentrop</i>
364	Etscher	Bohumír <i>Ečer</i>
701	Schweizer	Albert <i>Schweitzer</i>
32	Karthausy	<i>Kartouzy</i>
256	Majdanok	<i>Majdanek</i>
286	Vondřišel (teraz...Námestovo)	Vondřišel (teraz... <i>Nálepkovo</i>)

Tabuľka č. 4		
Str.:	Latinský text v knihe:	Správny tvar:
37	vanitas vanitatis	vanitas <i>vanitatum</i>
37	Imitatio Christi	<i>Imitatio</i> Christum, alebo <i>De Imitatione Christi</i>
109	in manibus mei semper	in manibus <i>meis</i> semper
176	veniam docendi	<i>veniam</i> docendi
198	„arts sacra“	„ <i>ars</i> sacra“
253	numerus klausus	numerus <i>clausus</i>
379	Saemen Christianorum	<i>semen</i> Christianorum
400	„bonum desiderabile“	„bonum <i>desiderabile</i> “
680	Aditorium	<i>adjutorium</i>
684	Circum dederunt me	<i>Circumdederunt</i> me
704	Credo, ut intelligam	Credo, ut <i>intellegam</i>

Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo 1810/97. – Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk – www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Redakčná rada: *Július Binder* (predseda), *Anton Hlinka*, *Richard Marsina*, *Tibor Kovalik* (*Kanada*), *Vladimír Kubovčík*. – Šéfredaktor: *Teodor Križka*. – Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrosso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje

AGROKOMPLEX - VÝSTAVNÍCTVO NITRA

VELTRHY A VÝSTAVY 2008

AQUA - THERM NITRA 2008 5. - 8. 2.
10. medzinárodný odborný veľtrh vykurovania, vetrania, klimatizačnej, OS 1
meracej, regulačnej, sanitárnej a ekologickej techniky

NÁBYTOK A BÝVANIE 2008 11. - 16. 3.
18. medzinárodný veľtrh nábytku a bytových doplnkov OS 2
11. 3. otvorené pre odborníkov a novinárov

SVETLO DOMOVA 2008 11. - 16. 3.
9. medzinárodná výstava interiérových a exteriérových svetidiel OS 2

BYTEX 2008 11. - 16. 3.
8. výstava bytových textílií a kobercov OS 2

forum dizajnu

FÓRUM DIZAJNU 2008 11. - 16. 3.
11. medzinárodná výstava nábytkového dizajnu OS 2

VÝSTAVA PSOV 2008 29. - 30. 3.
12. výstava psov NitraCanis CAC - SR
tel.: 037 773 4967, nitracanis@nitracanis.sk, www.nitracanis.sk

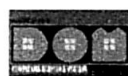
GARDENIA 2008 17. - 20. 4.
12. medzinárodná predajná výstava pre záhradníctvo, záhradkárov, OS 1
priateľov bonsajov a kvetov

ENVIRO 2008 17. - 20. 4.
13. medzinárodná výstava techniky ochrany a tvorby životného prostredia OS 1

STONEKOMPLEX 2008 17. - 20. 4.
4. medzinárodná výstava kameňa, kamenárstva, OS 1
kamenárskych výrobkov, nástrojov, strojov a technológií

DOMEXPO 2008 17. - 20. 4.
Postav si svoj dom
tel.: 02 53 41 35 68, info@lce.sk, www.domexpo.sk

MLADÝ TVORCA 2008 17. - 19. 4.
16. predajná výstava výrobkov žiakov stredných škôl, OS 1
stredísk praktického vyučovania a stredných odborných učilíšť

MEDZINÁRODNÝ STROJÁRSKY VELTRH 2008 20. - 23. 5.
15. medzinárodný veľtrh strojov, nástrojov, zariadení a technológií OS 2

EUROWELDING 2008 20. - 23. 5.
14. medzinárodná výstava zvarovania a zvaracej techniky OS 2

CAST-EX 2008 20. - 23. 5.
14. medzinárodná výstava zlievania a hutníctva OS 2

CHEMPLAST 2008 20. - 23. 5.
12. medzinárodná výstava plastov a chémie pre strojárstvo OS 2

EMA 2008 20. - 23. 5.
9. medzinárodná výstava elektrotechniky, merania, automatizácie OS 2
a regulácie

VÝSTAVA PSOV 2008 7. - 8. 6.
25. medzinárodná výstava psov všetkých plemien - FCI
tel.: 037 733 63 68, nitracacib@nitracacib.sk, www.nitracacib.sk

AGROKOMPLEX 2008 21. - 25. 8.
35. medzinárodný poľnohospodársky a potravinársky veľtrh OS 1

BIO - AGROKOMPLEX 2008 21. - 25. 8.
2. výstava biopotravin a technológií spracovania OS 1

COOPEXPO 2008 21. - 25. 8.
15. medzinárodná družstevná kontraktčno-predajná výstava OS 1
spotrebného a potravinárskeho tovaru

ŽIVNOSTENSKÉ TRHY 2008 21. - 25. 8.
11. kontraktčno-predajná výstava malých a stredných podnikateľov OS 1

REGIÓN SLOVENSKA 2008 21. - 25. 8.
6. výstava vidieckeho cestovného ruchu OS 1

KONE A ĽUDIA 2008 21. - 25. 8.
7. medzinárodná kontraktčno-predajná výstava OS 1

AUTOSALÓN 2008 10. - 15. 9.
16. medzinárodná výstava osobných, nákladných, úžitkových OS 3
vozidiel a príslušenstva
10. 9. otvorené pre odborníkov a novinárov

OPTIC 2008 26. - 27. 9.
5. medzinárodná výstava očnéj optiky a oftalmológie OS 3

LIGNUMEXPO 2008 30. 9. - 3. 10.
16. medzinárodný drevársky veľtrh OS 2

LES 2008 30. 9. - 3. 10.
11. medzinárodná lesnícka výstava OS 2

GASTRA 2008 14. - 17. 10.
14. medzinárodná výstava zariadení pre hotely, obchod, OS 3
verejné stravovanie a potraviny

COBA 2008 14. - 17. 10.
Špecializovaná výstava pekárskeho, cukrárskeho a technológií OS 3

EMBAL 2008 14. - 17. 10.
Špecializovaná výstava obalovej techniky OS 3

KÁVA 2008 14. - 17. 10.
Výstava kávy, čaju a technológií OS 3

EXPOVENDING 2008 14. - 17. 10.
Špecializovaná výstava vendingu OS 3

VÝSTAVA PSOV 2008 25. - 26. 10.
12. medzinárodná výstava psov NitraCanis
tel.: 037 773 49 67, nitracanis@nitracanis.sk, www.nitracanis.sk

VIV 2008 12. - 15. 11.
VEDA - TECHNIKA - VZDELÁVANIE 2008 OS 1
Veľtrh vedy, techniky a vzdelávania

MEDACTA 2008 12. - 15. 11.
Medzinárodná výstava učebných pomôcok, didaktickej techniky, OS 1
vzdelávacieho softvéru, odbornej a učebnicovej literatúry

MEDZINÁRODNÁ VÝSTAVA MAČIEK VŠETKÝCH PLEMEN 2008 29. - 30. 11.
tel.: 0905 29 22 80, snowblindness@stonline.sk

CHOVATEĽSKÉ DNI 2008 5. - 7. 12.
12. celoštátna výstava drobných zvierat
tel.: 02 555 711 58

VIANOČNÉ PREDAJNÉ DNI V AGROKOMPLEXE 2008 10. - 13. 12.
17. ročník OS 1

OS 1
Ing. Ivan TOMKA
tomka@agrokomplex.sk, tel.: 037 657 21 21-5, fax: 037 653 53 30

OS 2
Ing. Jozef JENIS
jenis@agrokomplex.sk, tel.: 037 657 22 01-6, fax: 037 733 59 86

OS 3
Ing. František ĎURKOVIČ
durkovic@agrokomplex.sk, tel.: 037 657 23 01, fax: 037 733 59 83

Ing. Jozef CHRENKO, vedúci výroby, tel.: 0903 754 780

Ing. Jozef BUČKA, vedúci areálu, tel.: 0903 406 624

ZMENY TERMÍNOV VYHRADENÉ

